

HAPTONOMISCH CONTACT

HC

INTERVIEW WILLEM POLLMANN
KINDERHAPTOTHERAPIE
CONGRES PARIJS

ROèL, uw partner in verzekeringen

Haptotherapeuten verzekeringspakket

Financieel Adviesbureau ROèL heeft speciale verzekeringspakketten voor haptotherapeuten met aantrekkelijke voordelen in de vorm van:
- collectiviteitskorting - uitgebreide specifiek op beroep afgestemde dekking - persoonlijke advisering -

Praktijkpakket

- Aansprakelijkheid beroep
- Rechtsbijstand beroep
- Extra kosten / bedrijfsschade
- Inventaris

Privé-pakket

- Woonhuis
- Inboedel
- Auto
- Aansprakelijkheid privé
- Rechtsbijstand privé
- Doorlopende reis

Inkomen- en zorgpakket

- Pensioen
- Arbeidsongeschiktheid
- Ziektekosten
- Ongevallen

Informeer ook naar FINANCIËLE PLANNING: een integraal advies waarin uw huidige financiële mogelijkheden worden afgestemd op uw persoonlijke wensen en doelstellingen. U krijgt inzicht in de gevolgen die lang leven, arbeidsongeschiktheid en overlijden hebben op uw inkomen.

roèl

**Pensioen
Hypotheken
Verzekeringen
Financiële planning**

Financieel Adviesbureau ROèL

Brinkzicht 22A - 3743 EX Baarn

T 035 548 9090

info@roel-advies.nl

www.roel-advies.nl

Redactioneel

Gerda Ponte

Het is bijna zomer en ik geniet met volle teugen. De blauwe lucht en het lang blijvende daglicht geven mij een gevoel van ruimte. Wat ik ook zo heerlijk vind; lente en zomer zijn jaargetijden van spontane ontmoetingen op straat en mooie gesprekken in de tuin. De knusse avondjes binnen, met de gordijnen dicht, zijn ingeruild voor het leven buiten.

Nog even en het is vakantietijd. Voor een ieder betekent dit iets anders; meer rust of juist meer drukte vanwege de kinderen, een tijdje weg van huis of veel thuis in de tuin. Wat je ook doet, doe het met aandacht en geniet! Het redactiewerk gaat ondanks onze vakanties gewoon door. Wij blijven zoeken naar nieuwe schrijvers, mooie inhoud en passende foto's, zodat we in september weer een prachtig tijdschrift kunnen aanbieden.

Wat is er in dit nummer te lezen?

Anneke Kempkes interviewde Willem Pollmann. Zij vertelt onder meer over haar werk met Frans Veldman sr. en Ted Troost. Ammelie van Beurden presenteert een artikel over kinderrhaptotherapie, en Astrid Mols verkent met Wim Janssen de raakvlakken van haptotherapie en Jungiaanse therapie. In dit juni-nummer komt ook de haptonomische zwangerschapsbegeleiding aan bod; een artikel dat eerder dit jaar door Monica Pollmann, Lidy Cornellissen en Ammelie van Beurden geschreven is voor het pedagogische vakblad 'Vroeg'. Zoals aangekondigd in maart een verslag van het Congres in Parijs: 'Haptonomie et Prévention'. Aangevuld met de vaste onderdelen 'Gelezen', de agenda en de inspiratiebronnen is dit een goed gevuld zomernummer geworden!

Willem Pollmann roept ons op buiten onze praktijk de haptonomische evidenties ook tot leven te laten komen, zij zegt: 'Breng tederheid en verzachting in de samenleving. Het is een prachtig goed wat je in je handen hebt en wat voelbaar is.' Dit is zo waar! Voor mij begint dat ook met spontane gesprekken op straat en in de tuin. Wees goed voor jezelf en voor elkaar. Ik wens jullie een fijne zomer vol mooie ontmoetingen!

INHOUD

3	Redactioneel
4	Interview Willem Pollmann
8	Kinderhaptotherapie
12	Jungiaanse analytische therapie versus haptotherapie
16	Congres Parijs
20	Goed ouderschap
23	Gelezen : Hoop op herstel
25	Gelezen: De rode draad
26	Inspiratiebronnen
29	Agenda
31	Gedicht: Zachte handen

© Alle rechten voorbehouden. Overname van artikelen alleen na schriftelijke toestemming. Bij plaatsing na toestemming van de redactie dient Haptonomisch Contact te allen tijde als bron te worden vermeld.

Interview met...

Mevrouw Willem Pollmann, (1926), haptonoom en docent van het eerste uur

Anneke Kempkes-Verweij

'Heb ik u al niet eens eerder ontmoet?' vraagt de oudere dame terwijl zij mijn jas ophangt. Willem Pollmann is een fragiele maar krachtige, zeer verzorgde persoonlijkheid.

Ik heb les van haar gehad tijdens de extra scholingsdagen bij de Academie in Doorn, die ik deed na mijn opleidingen in de authentieke haptonomie bij Frans Veldman jr. Haar verschijning verwarde mij destijds, omdat ze heel erg op een jongere versie mijn moeder leek, die twee jaar daarvoor op 89-jarige leeftijd overleden was.

Ik ben een beetje opgewonden naar haar toegerezen, over smalle weggetjes in een winterkleurige, door het zonlicht ontwakende polder naar de bosrijke omgeving van de Utrechtse Heuvelrug bij Doorn. Ik mag een collega interviewen, die de haptonomie vanaf de bron heeft mee helpen ontwikkelen en doen uitgroeien tot dat wat het nu geworden is.

In het appartementencomplex wonen ouderen. Ik zoek vanuit een centrale hal met winkels en een grote eetzaal naar het mij opgegeven nummer. Ikschrijven van mijn eigen leeftijd. Zou ik hier willen wonen? Zoveel ouderen bij elkaar? Binnen vind ik mijn weg via hallen en trappen. En dan ineens: een voordeur met het opgegeven nummer en de naam: W. Pollmann.

Ze verwacht me. Maakt koffie en ik krijg er een Italiaans knabbelkoekje bij dat ik erin mag dopen. We zitten samen aan de eettafel met uitzicht op de kruinen van hoge bomen met wintertakken.

Werkt u nog? *Ze gaat rechtop zitten, strekt haar hals. Ja, ik ben gastdocent bij de masterclass van Ted Troost voor het bedrijfsleven.*

Wat doceert u daar? *Ik geef de theoretische onderbouw van wat ze aan het doen zijn: over het voelen en over het tactvol zijn. Ik vertel over het naderen, leg uit hoe je nadert en hoe je tederheid inbrengt. Ook doceer ik bij Ted Troost aan haptotherapeuten: 'Van voelen word je blij'. Ik laat de cursisten zelf ontdekken waarom je van voelen zo blij wordt. We laten daarbij de muziek van Beethoven horen, 'Ode an die Freude'. Ik geef daar twee colleges en later de resumés. Het niveau is hoog. Daarnaast heb ik vorig jaar twee colleges gegeven over het onderwerp 'oud' bij de Academie in Doorn: 'Hoe word je goed oud' en 'Oud zijn'. Zegt ze stralend.*

Wat jammer dat ik daar niet bij geweest ben. Hopelijk komen deze cursussen nog een keer bij de Academie. Met haar hoofd ietsje schuin, kijkt ze me met een vragende blik aan, zo van: dat weet ik niet, maar ik zou het wel leuk vinden.

Hoe komt u aan uw input? *Ik lees veel, vooral de nieuwere publicaties over ons vak. Hierdoor probeer ik mee te bewegen met de nieuwste ontwikkelingen. En verder lees ik gewoon wat ik tegenkom, met name over psychologie. De haptonomie is zo basaal. Je hoeft niet zo te zoeken. Je hebt altijd een ondergrond. Op de*

Anneke Kempkes-Verweij

Academie zijn de colleges nu veel fundamenteeler vergeleken bij vroeger. Dit komt de opleiding wel ten goede. Bovendien worden er van hogerhand ook eisen gesteld. Je moet nu punten halen. Ze spreekt inmiddels wat afstandelijker en leunt iets meer achterover.

Hoe is het zo gekomen? *Ze veert ineens weer op, glimlacht. In de zestiger jaren gaf ik in Nijmegen voordrachten en lezingen om vrouwen meer bewust te maken van hun taak in het openbare leven. Vrouwen deden toen nog weinig buitenshuis. In die tijd verscheen het boek van Prof. Buytendijk, 'De vrouw',* en dat werd bestudeerd. Frans Veldman gaf in Nijmegen les aan fysiotherapeuten over 'het tactiele aanraken en de tastgevoeligheid'. Wij, mijn man en ik, waren bevriend met Frans en zijn vrouw Lore. Zo hoorden we over elkaars werk. Hij nodigde mij uit op een van zijn colleges. Daar liet hij zien hoe hij de hand van een cliënt aanraakt. Op zijn vraag of iemand uit de*

“ Op zijn vraag of iemand uit de zaal iets opgevallen was, antwoordde ik dat ik de hele arm van die cliënt zachter had zien worden. ”

zaal iets opgevallen was, antwoordde ik dat ik de hele arm van die cliënt zachter had zien worden. Dat vond Frans prachtig. De fysiotherapeuten zagen dat niet, die hadden een andere manier van kijken. Ik werd uitgenodigd om mee te doen met zijn colleges, half als cursist en half als docent. Voor zijn lessen nodigde hij in de eerste plaats fysiotherapeuten uit. Die hebben immers een aanrakend beroep. Later kwamen er ook anderen bij zoals vroedvrouwen, psychologen en zelfs dierenartsen. *(Ze laat me een paper zien uit 1971: Haptonomisch Perspectief I, waarin Frans Veldman diverse onderwerpen behandelt en waarin tevens ervaringen van cursisten staan. *)* In die tijd ontwikkelde Frans Veldman ook de kinesiologie (nu: Haptonomisch tillen en verplaatsen. AK). Voornamelijk voor verpleegkundigen. Hij heeft daarover een film gemaakt die hij op verschillende plaatsen in Nederland liet zien. Ik denk dat het boek 'Lichte Lasten' in die tijd ontstaan is. ** Ik heb die film destijds ook gezien met een groep fysiotherapeuten werkzaam in de omgeving van Nijmegen.* Dit was totaal nieuw: je raakt iemand aan, breidt je gevoel uit, nodigt iemand uit en diegene komt in beweging. Er is veel belangstelling voor zijn aanpak ontstaan. Na Nijmegen is hij in een groot huis in Overasselt begonnen. Een woonhuis met daaraan gebouwd een studieruimte waarin een kleine collegezaal. Ik doceerde daar ook, over taal en werkelijkheid, over tederheid en onbevengheid. Aanvankelijk was hij geïnteresseerd in het werk van Dr. Volkmar Glaser uit Duitsland die ook met het tactiele bezig was, maar Frans wilde verder gaan dan Glaser, hij wilde de wederkerigheid uitdiepen.

Frans Veldman was een strenge leermeester, niet gauw tevreden, maar als je hem echt

nodig had dan was hij een goede, hartelijke vriend. Echter... na een aantal jaren kwamen er veranderingen. Omstreeks 1975 is Frans Veldman naar Frankrijk gegaan om zijn onderzoekswerk voor te zetten; hij heeft daar een scholingsinstituut opgezet: het Centre International de Recherche et de Développement de l'Haptonomie, in Oms, in de Pyreneeën. Ted Troost, Anne Jan van Minnen en ik hebben de opleiding in Nederland voortgezet in Rotterdam en later hebben we het gebouw gekocht in de bossen van Doorn, waar nu de Academie voor Haptonomie gevestigd is. Later heeft Ted

Troost zich los gemaakt van de opleiding en heeft zich op zijn eigen praktijk gestort. Anne Jan van Minnen is een andere opleiding begonnen in Nijmegen omdat hij de haptonomie in een breder kader wilde gaan plaatsen.

Ik ben zeven jaar rector geweest van de Academie in Doorn. Er kwamen meer docenten bij. Prof. Jan Dijkhuis, ook al docent ontwikkelingspsychologie in Overasselt*, was een rots in de branding. Hij heeft de Academie helpen uitbreiden tot een hoogwaardige, brede opleiding. Hij heeft de Bèta-cursus op zich genomen. Later kwam er een directeur die meer organisatorische capaciteiten had dan ik en die de Academie zeer goed leidde. Ik heb voornamelijk aandacht gehad voor de inhoudelijke kant van de opleiding.

Willem Pollmann

Waar heeft u al die jaren uw vechtlust, uw moed, uw kracht vandaan gehaald?

Al die mannen gingen een andere weg en u hield vol. Ik heb het volgehouden omdat ik wel geleerd had om achter mijn eigen standpunten te staan. Soms heb ik moeten vechten en ook moeten slikken. Bij Frans Veldman heb ik een harde scholing gehad. Ik wist wat er goed was. Uiteindelijk heb ik dit gekund vanuit het besef dat je met een affectieve benadering zoveel kunt bereiken. Het gegeven vind ik zo goed, zo benaderbaar, zo menselijk. Iedereen kan dat, het zit in ieder mens.

U heeft ook een eigen praktijk gehad.

Waar was dat? *Met een stralende lach vertelt ze:* In de omgeving van Huizen (later in Utrecht) in het vroeger aangebouwd dienstbodehuis, achter mijn huis. Het was er mooi stil in het bos. Ik heb vijf kinderen en toen Monica, mijn jongste, tien was, ben ik met mijn praktijk begonnen en tegelijkertijd met het lesgeven in Overasselt bij Veldman. Het woord vrijheid betekent veel voor mij. Omdat ik me vrij voelde, werkte ik met een grote intensiteit. Ik kon me totaal inzetten. Er was geen afleiding. *Haargezicht verstrakte een beetje.* Het is van belang dat er een accreditatie is gekomen in de haptonomie. De volle verantwoordelijkheid voor de ander en voor het werk wat je doet, draag jezelf. Dat maakt dat je er heel zorgvuldig mee omgaat. Je moet de haptonomische evidenties heel zorgvuldig bewaken omdat het toch een smalle richel is waarop je loopt, in de aanraking.

Hoe heeft u aan uzelf gedacht? Als je vanuit de wederkerigheid werkt, krijg je ook terug. En je moet goed luisteren naar je omgeving. Ook naar wat kinderen zeggen.

Heeft uw echtgenoot ook dit werk gedaan? Nee, het was een mooie aanvulling dat hij op een heel ander vlak werkte. Hij had een nuchtere kijk op wat ik deed en ik een nuchtere kijk op wat hij deed.

“ Van voelen word je blij ”

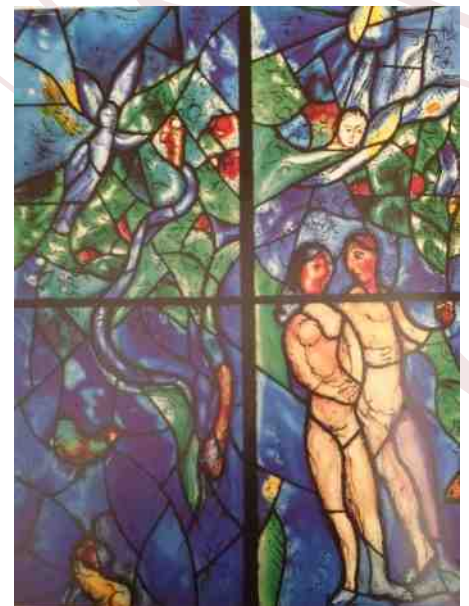
Zo beïnvloedden we elkaar ten gunste en hielden we elkaar in balans.

Uw man is twintig jaar geleden overleden. Hoe is het als na jaren van samenleven en samen beleven er een van beiden wegvalt? Het is een gemis. Je wordt gekust, geknuffeld, omarmd, er zijn lieve mensen om je heen, maar het meest intieme contact en de meest intieme aanraking is er niet meer. Dat is een gemis dat je de rest van je leven meeneemt.

Wat zou u jongere collega's willen meegeven? In de masterclass leer ik ze: van voelen word je blij. Het werk in de praktijk- en spreekkamer zal wel altijd zo blijven. Het is een prachtig goed wat je in je handen hebt, wat voelbaar is en wat resultaten heeft. Maar laat de haptonomische evidenties niet alleen in de praktijkkamer maar ook daarbuiten tot leven komen. Je moet het therapeut zijn achter je kunnen laten en als mens naar buiten treden. Je hebt de mogelijkheden om het uit te leggen en het te laten voelen. Zoek waar er plekken zijn. Breng tederheid en verzachting in de zakelijkheid van de samenleving en breng verzachting in de vooroordelen. We hebben de mogelijkheid om het uit te leggen en te laten voelen. Dat zou ik graag willen in de toekomst voor de haptonomie. We staan op een drempel.

Waarom en wanneer bent u gestopt met uw praktijk? Ineens, toen ik 72 werd, voelde ik: nu is het genoeg. Ik kreeg bij nieuwe aanvragen een soort ongeduld zo van ... als ik jou aanneem, ben ik weer een jaar verder. Mijn gevoel zei dat het tijd werd om te stoppen. Toen nam ik afscheid van alles, ook van mijn werk voor de Academie. Dit afscheid werd gevierd met een groot feest. Voor de Academie bleef ik op verzoek inspringen in het lesprogramma.

Is er een kunstwerk dat in uw werk voor u van belang was? Ja het schilderij

*Adam en Eva en de verboden vrucht
Glas in Lood Marc Chagall*

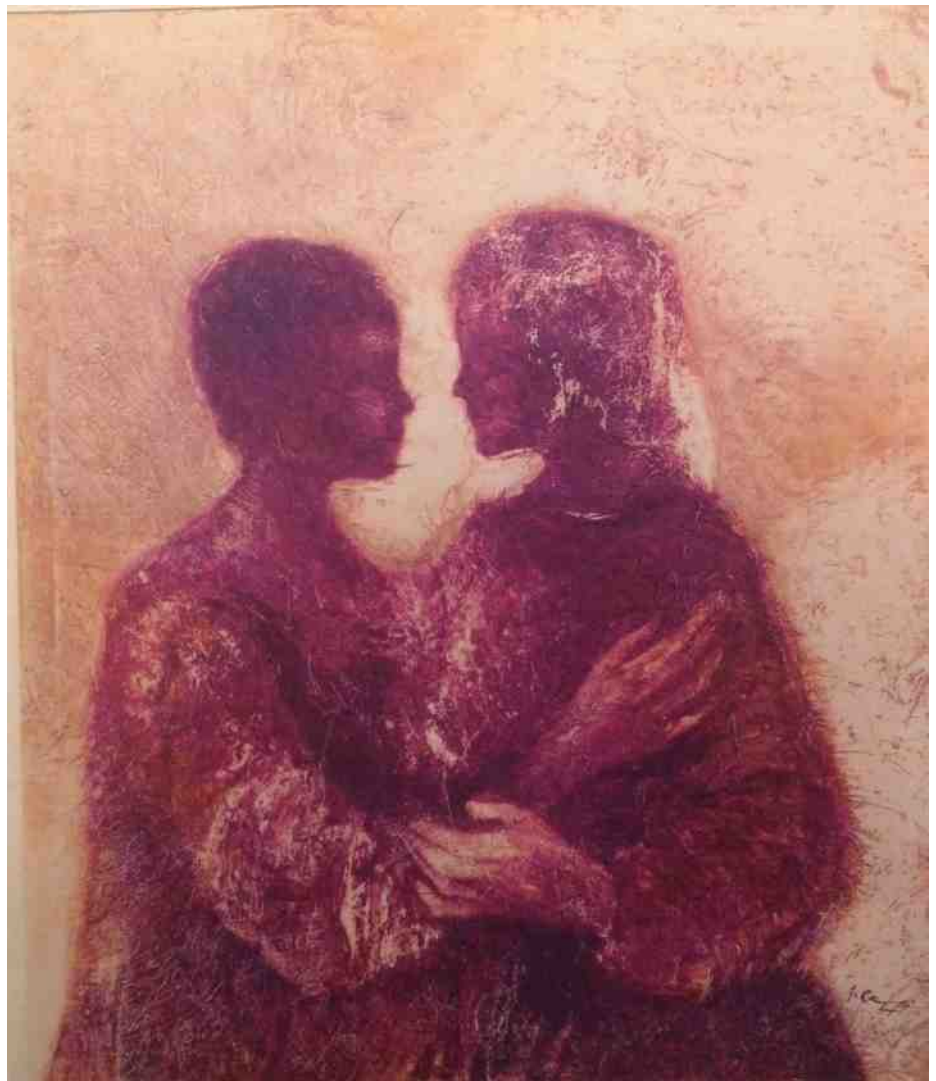
“ Je moet het therapeut zijn achter je kunnen laten en als mens naar buiten treden. ”

van Armand Campi: 'De Haptonomische Ontmoeting'*. Frans Veldman heeft het destijds in opdracht door hem laten maken. Het staat ook op achterkant van de vroegere diploma's. Persoonlijk kijk ik graag naar werken van Marc Chagall. Vooral zijn glas in lood ramen boeien me.

We voelen allebei dat het genoeg is. Ruim een uur hebben we samen gesproken, geluisterd en nagedacht. Als een heel ander mens dan toen ik kwam, blij dat zij me zoveel verteld heeft, neem ik afscheid. Het is heel bijzonder dat wij, zonder elkaar te kennen, jarenlang met de praktijk van de haptonomie bezig zijn geweest en zoveel ervaringen delen.

Wat een vrouw. Een vrouw die zich al zeker vijftig jaar met haar grote deskundigheid, haar aanvoelings- en inlevingsvermogen en energie verdienstelijk maakt voor het onderzoek, de scholing en de ontwikkeling van de haptonomie. Een vrouw die vanuit een enorme presentie haar verbondenheid met de haptonomie laat zien. Ze toont dit door haar doorleefde interesse, haar zorgvuldigheid, haar integriteit en haar enorme (veer-)kracht.

Willem Pollmann, bedankt.

De Haptonomische Ontmoeting, Schilderij van Armand Campi

*Voetnoten:

Prof. dr. F.J.J. Buytendijk (1887-1974), hoogleraar algemeen theoretische psychologie. *De Vrouw. Haar natuur, verschijning en bestaan. Een existentieel-psychologische studie.* Uitgave Het Spectrum, 1951.

Haptonomisch Perspectief I. Intern Organ van de Nederlandse Academie voor Haptonomie en Kinesionomie. Jaargang 2/1971.

Frans Veldman (1921-2010), *Lichte Lasten. Kinesionomie bij de verzorging en behandeling van patiënten.* Spruyt, van Mantgem & De Does B.V., 1977, 2e herzie-

ne druk. De film en de eerste druk zijn van 1970.

Prof. dr. Jan J. Dijkhuis (1921-2011), hoogleraar klinische psychologie en psychotherapie – 'Nog steeds is zijn fantastische hoofdstuk 'Relatie en Contact' (uit *Verkenningen in de Haptonomie*. A.W. Bruna Uitgevers, augustus 1998) basisliteratuur in onze opleidingen.'

Armand Campi, schilder (1942–2008), Hij maakte ook de wandschilderingen in de colleggeruimte van Frans Veldman in Overasselt.

Kinderhaptotherapie - een vak op zich

Ammelie van Beurden

Ammelie van Beurden is haptotherapeut en heeft haar eigen praktijk Zuiderboomgaard. Ze werkt graag met volwassenen, kinderen van alle leeftijden en zwangere stellen met hun baby. Naast haptotherapeut is Ammelie als docent haptonomie verbonden aan de organisatie AKK 'Anders Kijken naar Kinderen' en aan de Academie voor Haptonomie.

Niets is zo leuk als werken met kinderen. Werken met kinderen is spelen in je praktijk. Het is plezier maken, vitaliteit opzoeken, tot contact uitnodigen, uitdagen, verrassen, moed meegeven, samen ontdekken en leren afstemmen, rust bieden, een kinderlijfje aanreiken en helpen verzachten, woorden vinden op kinderniveau, bevestigen, affectief honoreren en alles wat je nog meer kunt bedenken om dit kind weer dáár te kunnen laten starten waar de stagnatie begon.

Is kinderhaptotherapie anders dan haptotherapie met volwassenen?

Ja, dat is het wel degelijk. Er zijn volgens mij twee belangrijke verschillen:

Werken met kinderen is ook werken met ouders. Kinderen zijn immers ingebed in hun gezin. Zonder de steun en begeleiding van ouders kan er voor kinderen in de problematiek moeilijk iets veranderen.

In de praktijk komt dus niet alleen een kind maar het gezinssysteem met een hulpvraag. Dat vraagt van mij, als kinderhaptotherapeut, kijk op een gezin, de opvoeding en het leefklimaat van het gezin. Wat heeft dit kind in deze opvoeding en in dit contact met elkaar, nodig van de ouders? Wat kunnen ouders hun kind bieden en op welke manier? Hoe sluit ik bij hen aan?

Het tweede verschil is dat een kinderhaptotherapeut kennis nodig heeft van de ontwikkelingsfasen die kinderen doorlo-

pen om te zien welk gedrag klopt bij welke leeftijdsfase. Daarnaast is kennis van problematiek zoals AD(H)D, concentratiestoornissen, autismeverwante stoornissen, sensorische informatie verwerkingsproblematiek (prikkelverwerking), broekpoepen, driftbuien (emotieregulatie), faalangst en pestproblematiek essentieel. Hiermee is helder waar de grenzen van ons vak zijn en wanneer doorverwijzen of samenwerken met een andere discipline aan de orde is. Zoals de kinderfysiotherapeut, de logopedist of de kindersycholoog.

De gelaagdheid van het vak kinderhaptotherapie

In de volgende casus, met aanmeldingsreden driftbuien, wil ik graag die gelaagdheid laten zien.

Driftbuien zijn een veel voorkomende reden van aanmelding in mijn praktijk. De hulpvraag varieert van de wens dat ik als therapeut het kind leer niet meer driftig te zijn tot de vraag om advies voor het omgaan met driftbuien als ouder.

Ouders hebben veel geprobeerd en zijn moe van het gevecht en de machteloosheid die er in de interactie met hun kind is ontstaan.

Driftbuien lijken dingen op zichzelf die afgeleerd kunnen en moeten worden. Het gevaar is dat we ons richten op het bestrijden ervan, op het omgaan met de driftbui of op de klacht zelf. De kinderen die ik in mijn praktijk zie, blijken allemaal een andere oorzaak voor hun driftbuien te hebben. Ze kunnen te begrensd zijn of juist te open; het kan te maken hebben met een zwakke frustratietolerantie, met prikkelgevoeligheid of met de behoefte aan meer structuur. Er kan ook sprake zijn van impulsiviteit in ADHD, of van moeite met schakelen bij een aan autisme verwante stoornis. In de kinderhaptotherapie is het belangrijk dat we samen met ouders ontdekken wat het kind vertelt met zijn driftbui. Welk verhaal zit er achter? Wat kan het kind alleen op deze manier vertellen?

Pieter

Pieter is net twee jaar. Hij is aangemeld voor driftbuien, waarin hij niet meer bereikbaar is voor ouders. De driftbuien zijn regelmatig en kunnen wel een half uur duren. Pieter wil op zo'n moment niks en kan alleen maar huilen en schreeuwen. Hij is ook te mollig voor zijn leeftijd. Krentenbollen hielpen op zo'n moment om rustiger te worden. Na de eerste driftbui van Pieter, die meer dan de helft

“ Dan strekt hij zijn armen naar mama uit. Hij opent zich. Hij gaat aangeven wat hij wil! ”

van de eerste sessie in beslag neemt, snap ik die tactiek van de ouders van Pieter heel goed.

Ze willen graag weten hoe ze Pieter kunnen helpen bij zijn driftbuien.

De eerste sessie, een basis aanreiken

Pieter komt de eerste keer met mama binnen en loopt steeds jammerend naar de deur. Hij laat zien dat hij boos is en weg wil. Hij vermijdt mij en sluit zich voor mij af. Het lijkt of ik teveel voor hem ben. Een eerste keer kijk ik vooral naar wat er tussen ouder en kind gebeurt. Moeder zegt hem dat hij niet weg kan, dat we hier blijven en probeert hem tevens met afleiding en spel uit zijn vastgelopen boosheid te halen. Een normale tactiek bij een tweejarige. Ze blijft rustig en liefdevol naar hem toe. Wat mij opvalt, is dat ze veel tegen hem praat en een bekertoren al stapelt nog voordat hij er naar heeft kunnen reiken. Vanuit haar is er erg veel aanbod in het contact. Ze wil zo graag dat het ophoudt.

Pieter gaat steeds harder jengelen en spartelen. Ze komen beide in een halfslachtig contact terecht. Hij wil wel en niet weg, zij blijft liefdevol vasthouden en hem weer laten gaan. Ik vraag moeder om Pieter echt vast te houden en zeg haar 'het gevecht te gaan winnen'. Hij mag het moeilijk hebben, hij mag huilen. 'Vertel hem dat je ziet dat hij het moeilijk heeft en dat je wacht tot hij weer rustig is.' Zo laat zij hem duidelijk voelen dat ze er voor hem is. Meer hoeft niet op dat moment.

Pieter is sterk maar gedraagt zich als een baby, hij overstrekt zich en jammert heel hard. Hoewel hij er boos uit ziet en worstelt om los te komen, voel ik geen echte woede: hij bijt en trapt niet en deelt geen 'kopstoten' uit. Het is eerder een jongetje dat is vastgelopen in zijn hoofd, en niet weet hoe hij dit anders kan uiten. Ik neem

Pieter een tijd over in zijn gespartel en gehuil en houdt hem vast in zijn basis. Dat lijkt te helpen, hij wil niet, maar wordt toch iets rustiger. Dan strekt hij zijn armen naar mama uit. Hij opent zich. Hij gaat aangeven wat hij wil! De moeder van Pieter komt naast me zitten en neemt hem present in haar lijf over. We zijn flink over tijd maar er is rust in Pieters lijf gekomen. Ik ga even uitpuffen.

Moeder realiseert zich dat ze door de vele driftbuien thuis en het gevoel van machteloosheid zijn vervallen in inconsequent gedrag naar hem toe en dat ze hun consequente aanpak weer kunnen oppakken.

De tweede sessie, wat is er aan de hand?

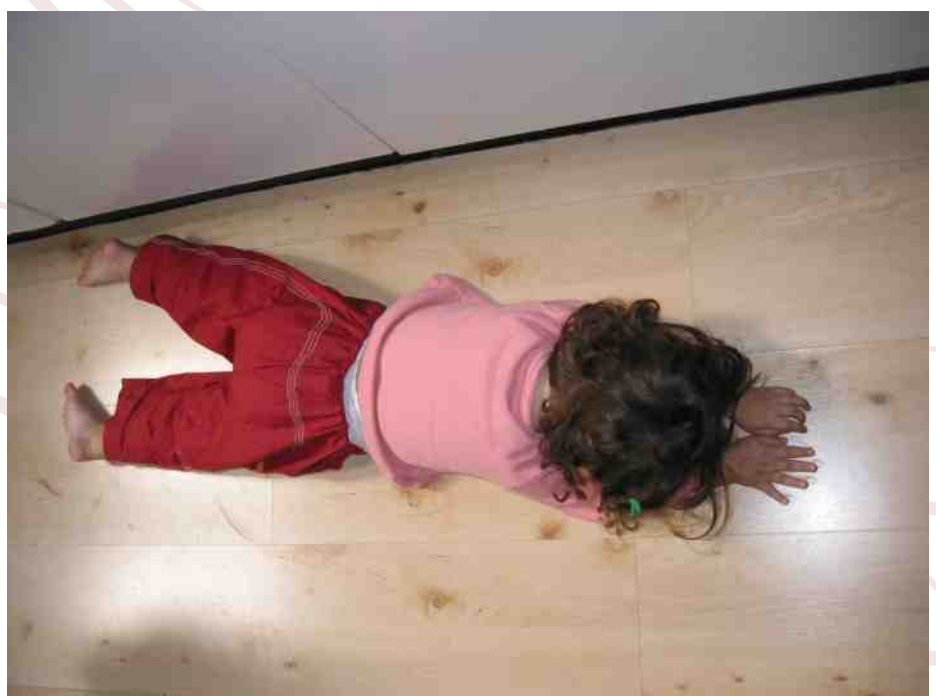
In deze sessie zie ik dat moeder veel dingen vraagt aan Pieter en weinig benoemt wat hij op dat moment doet. Hij krijgt veel verbale input maar weinig woorden aangereikt over zichzelf.

Wanneer ik naar Pieters lijftaal kijk, zie ik op de momenten met veel talige input

een jongetje dat uit het contact gaat, wegkijkt, wegloopt, niet reageert en zich uiteindelijk afsluit, terwijl ik op andere momenten een jongetje zie dat juist contact zoekt. De ouders interpreteren zijn 'negeren en weglopen' als niet willen luisteren naar hen.

Ik vraag aan moeder stil te zijn en alleen te reageren als Pieter haar bijvoorbeeld iets komt brengen. Ik laat zien dat benoemen wat hij doet ('hee, geeft je mij het zwarte bakje; 'hee, ben je de plant aan het voelen?') bij hem blijdschap teweeg brengt. Ze ziet aan hem hoe trots hij wordt. Het is een eyeopener.

Thuis blijken ze snelle mensen te zijn, en zijn oudere broer kan alles veel eerder en sneller dan Pieter. In zijn gedrag komt hij jonger op mij over dan zijn kalenderleeftijd. Wanneer ik naar zijn ontwikkelingsfase kijk schat ik in dat hij meer reageert en speelt als een anderhalf-jarige dan als een tweejarige. Dat is niet erg want jonge kinderen hebben een grote variabele in hun ontwikkelingsfasen. Het is wel belangrijke informatie voor zijn omgeving. Het aanbod zowel in tempo en in taal als in spelaanbod sluit namelijk niet aan bij Pieters ontwikkelingsfase op dit moment.

In de volgende sessies, advies

Samen met zijn moeder kijk ik naar hoe Pieter in zijn velletje zit, zich beweegt door de ruimte, naar zijn gezichtsuitdrukkingen, hoe hij zich beweegt in het contact met ons en naar zijn lijfsignalen, zijn gedrag van sluiten wanneer het hem teveel is en van openen als hij tijd krijgt. Ze gaat herkennen en beseffen dat het afsluiten geen onwil is, maar nodig omdat hij anders overspoeld wordt door vraag en aanbod van de omgeving. Er lijkt op dit moment bij Pieter sprake te zijn van een trage taal- en prikkerverwerking. Het overprikkeld zijn uit zich in een driftbui. Ik adviseer om thuis hun aanbod in het contact aan te passen: in de talige communicatie korte vier-woorden-zin-nengaan gebruiken: 'Pak je jas?' in plaats van 'Pak je jas want we gaan zo naar buiten op de fiets naar oma'. Om vaker te benoemen wat hij doet en laat zien qua gevoel: 'Jij wordt blij van hard rennen' om zo woorden voor zijn gedrag en emotie te krijgen. En na elk aanbod te wachten op zijn prikkelverwerking en pas verder te gaan als hij in het contact kan openen. Bij Pieter blijkt een affectieve uitnodiging beter te werken dan directe sturing.

Zijn ouders worden bewuster van hun aanbod en tempo naar hem. Naast dat ze hem weer vrolijker zien worden, 'Hij voelt zich gezien', zegt zijn moeder, komen er ook minder driftbuien. We ondervangen zijn ontwikkelde gevoel van hulpeloosheid met zijn vraag 'Helpe', door het juist niet voor hem op te lossen, maar een wedervraag te stellen: 'Samen doen?'. Dat blijkt hij heerlijk te vinden. Hij groeit en komt in zijn kracht. Thuis gaat hij met zijn broer 'samen' spelen.

Samenwerking met andere disciplines

Werken met kinderen vraagt vaak om contacten met andere disciplines. Met een docent over pestproblematiek, prikkelgevoeligheid of de concentratiespanne van een kind, met de opvoedpoli voor

“ Hij is vrolijk, komt door open te staan tot innerlijk leren en maakt veel contact. Ik word zelfs verrast met een ware snotomhelzing. ”

meer begeleiding en met de orthopedagoog voor een diagnose; Wat doen zij en wat doe ik?

Ik heb Anna Baltus, kinderfysiotherapeut, gevraagd mee te kijken. Ik ben benieuwd wat zij ziet betreffende zijn motoriek, die stijf overkomt in het lopen, en waarom hij vermijdend is voor nieuwe lijfelijke ervaringen. Is er sprake van een achterstand? Moet hij daarvoor misschien ook naar de kinderfysiotherapeut?

De kinderfysiotherapeut stelt een aantal vragen aan moeder die ik als haptotherapeut niet stel. Het is leuk om zowel de overlap als het verschil te zien. Zo geeft ze aan dat ze zijn motoriek passend vindt bij hem omdat hij pas een half jaar blijkt te lopen. Hij was daar wat later mee. Zijn weerstand tegen wiebelige dingen om op te staan of te zitten, heeft daar waarschijnlijk mee te maken.

Zij merkt ook de vertraagde prikkel/taalverwerking op, vooral op taalgebied. Hoort hij wel genoeg? Hij is zo vaak verkouden. Moet hij misschien naar de KNO arts? Heeft hij last van zijn amandelen? Als er dan geen verandering komt, kunnen we ons voorstellen dat logopedie in de toekomst een optie kan zijn. Niet alleen voor zijn matige articulatie maar ook om te onderzoeken hoe het zit met zijn taalverwerking.

Op dit moment vindt Anna fysiotherapie niet geïndiceerd naast de haptotherapie. Eerst kijken of hij verder in ontwikkeling komt bij mij in de praktijk en thuis.

Niet naar fysiotherapie, waar gaan we mee verder?

In zijn lijf en presentie is Pieter wat 'vierkant'. Een stevig lijfje maar met weinig flexibiliteit. Hij wil niet door mij aange-

raakt worden, niet op de wiebelplank, niet op de bal, de stapstenen of wat dan ook.

Voor Pieter is vertrouwdheid qua spel en spullen erg belangrijk op dit moment. Het mag niet anders gaan of staan dan de vorige keer. Hij wil altijd opruimen en is daar nog bepalend in, anders raakt hij snel van slag en wil hij weer weg. Wanneer ik een nieuwe mat neerleg en zijn signaal van ongemak per ongeluk oversla (hij kan nog niet zo goed verwoorden wat hij wil), gaat het mis en zien we het begin van een driftbui ontstaan.

In het dagelijks leven zijn er natuurlijk heel veel onverwachte dingen voor hem. Zo is visite voor zijn verjaardag, een moeilijk moment voor hem.

Met moeder overleg ik dat we eerst met onze doelen verder gaan, en dat we daarna kijken of een andere discipline nog nodig is. Ze gaat wel de optie van de KNO arts met het consultatiebureau bespreken.

In de praktijk laat ik Pieter stapje voor stapje wennen aan nieuwe materialen. Ik adviseer ouders hem thuis en buiten in spelvorm uit te nodigen tot nieuwe lijfelijke ervaringen en lijfbewustzijn te stimuleren door hem in zand en plassen te laten stampen, van en op kussens te stappen, op zijn tenen te lopen, zacht en hard te lopen, te rollen en te kleien. Daarnaast adviseer ik om op allerlei manieren hem lekker aan te raken. Het doel is dat Pieter meer lijfbewustzijn gaat krijgen, meer ontspant en verzacht in zijn lijfje, en dat hij zowel fysiek als in zijn gedrag flexibeler wordt.

De midden-/eindfase

Pieter komt prachtig in beweging in taal, spel en gevoel. Boekjes met woordjes lezen blijkt te werken; hij begint honderduit bij mij te babbelen, al versta ik hem nog niet. Taal helpt hem nu te openen naar anderen in plaats van dat hij zich afsluit.

Een aanbod van eerst vertrouwd spel met dan iets nieuws erbij blijkt ook te werken. Het vertrouwde materiaal biedt veiligheid, het nieuwe mag hij onderzoeken op zijn eigen tempo. Iedere sessie daarop blijkt hij het nieuw ingebrachte aanbod verder te onderzoeken in plaats van het te vermijden. De droge bonen uit mijn bonenbak (nieuwe lijfelijke prikkels) vliegen door de hele praktijk maar ik geniet er volop van dat hij ze met plezier durft aan te raken. Hij is vrolijk, komt door open te staan tot innerlijk leren en maakt veel contact. Ik word zelfs verrast met een ware snotomhelzing. Kortsluiting is er veel minder. Ik ga ze minder zien, en zowel hier als thuis gaan we verder met in het affectieve contact aanraak- en bewegingsspelletjes bieden, waarin hij op een plezierige manier zijn eigen lijf kan ervaren en kan gaan voelen wat hij wel en niet kan. Een volgende stap is om te kijken of hij zich durft toe te vertrouwen aan de wereld op de momenten die lastig voor hem zijn.

Samenvatting

Ik heb geprobeerd de verschillende lagen te laten zien in het werken als kindhaptotherapeut. Hoe ik samen met ouders kijk naar wat het kind ons laat zien en voelen in het contact. Dit combineer ik met kennis uit de anamnese en kennis betreffende ontwikkelingsproblematiek en van eventuele andere disciplines.

Pieters afsluiten, zijn driftbuien, zijn hulpeloosheid, vermijden en zijn lijfelijke presentie staan niet op zichzelf. Ze zijn een uiting van zijn ontwikkelingsfase, de manier van contact maken wat hij als aanbod krijgt en van zijn fysieke conditie.

Door zijn tragere taal- en prikkelverwerking loopt hij vast in de snelle dynamiek en communicatie van zijn omgeving. Zijn wat jonge onstabiele motoriek en prikkelverwerking maken dat hij houvast zoekt in vertrouwdheid en dat nieuwe dingen hem teveel kunnen zijn. Omdat hij vaak verkouden is, zit hij vaak niet lekker in zijn vel. Pieter vertelt met zijn lijf en gedrag dat hij op die momenten overvraagd wordt. Aan ons om te zien wat hij dan nodig heeft.

Door deze complexiteit voor ouders helder te maken kon er op de bovenstaande gebieden een passend aanbod in het contact worden geboden. Hierdoor is Pieter zich ook op de moeilijke momenten veilig en gezien gaan voelen. Aanhouden van, affectiviteit, ontbrak het niet in dit gezin. Ze moesten elkaar alleen weer gaan leren verstaan.

Foto: Anneke Kempkes-Verweij, in Kroller Muller beeldenpark

Jungiaanse analytische therapie en haptotherapie

Verschillen en overeenkomsten

Wim Janssen en Astrid Mols

Wim Janssen werkt als Jungiaans analytisch therapeut, trainer en coach in zijn praktijk Ont-moet te Beek (Limburg). Wim is tevens docent aan de Zuyd Hogeschool.

Astrid Mol is haptotherapeut en heeft haar eigen praktijk in Arnhem: Haptotherapie de Hagen. Astrid is sinds 2015 redactielid bij Haptonomisch Contact.

Kennismaking met Jungiaans analytische therapie – Astrid Mols

Twee jaar geleden heb ik mijn eerste ontmoeting met Wim Janssen, Jungiaans analytisch therapeut. We raken tijdens een studiedag aan de praat vanuit een gevoel van gelijkgestemdheid. Het gaat over in contact zijn met het gevoel en het verbeelden van dat gevoel door middel van tekeningen, over geraakt en bewogen worden, afstemmen op de ander en meelopen in zijn proces. Wim geeft aan dat Jungiaans analytische therapie en haptonomie een heel mooie aanvulling op elkaar kunnen zijn en ik word nieuwsgierig. Hij geeft een workshop die dag waar ik me al voor ingeschreven had. Ik voel me meteen blij worden.

Tijdens de workshop vertelt Wim over het proces van een cliënt aan de hand van haar tekeningen. Hoe zij langzamerhand vanuit een opgesloten zitten in zichzelf steeds meer tevoorschijn kwam. De tekeningen zijn zo duidelijk vanuit het gevoel gemaakt dat ze iedereen in de groep raken. Wim laat tekeningen van andere cliënten zien en vraagt ons of er in de tekeningen iets opvalt. Dat vraagt opmerkzaamheid en aandacht. Eén cliënt had zichzelf getekend in een soort vogelkooi. Ze vertelde erbij dat het een

Tekening cliënt

fijne en warme plek was en dat het deurtje open stond waardoor ze er altijd uit kon. Maar in de vogelkooi blijkt geen bodem te zitten. Wat zegt dat als je een plek hebt zonder grond onder de voeten? En wat zegt het als je in een kooi zit, ook al is het nog zo'n mooie? Wat maakt een kooi van tralies warm? De symboliek van deze kooi is niet uniek voor alleen deze cliënte, vertelt Wim. In het sprookje van Hans Christian Andersen over de Chinese nachtegaal is hetzelfde thema terug te vinden. Sprookjes zijn in feite 'beeldverhalen' met een boodschap; ze brengen

op aanschouwelijke wijze een bepaald thema tot uitdrukking. Voor de cliënt was het lezen van dit sprookje als 'huiswerk' een extra aanmoediging om haar situatie nog beter te doorzien. Door te signaleren bij de cliënt dat er iets opvalt in de tekening en diegene dat zelf te laten ontdekken en er op een affectieve manier op door te vragen, kom je bij het gevoel. Bij dat wat raakt waar het om gaat. Vanuit het onbewuste wordt dit zichtbaar door middel van de tekening. Door de workshop raakte ik zo gefascineerd dat ik nog een cursus volgde bij Wim over het gebruik van tekeningen in therapie.

Beelden horen altijd al bij mijn gevoelsleven. Ze brengen me vaak in contact met een diepere laag. Een aantal dromen, welke ik op cruciale momenten in mijn leven had, staan me nog altijd bij als een soort van richtingaanwijzers voor mezelf. Mijn dromen vertellen me helderder dan ik me in mijn bewuste dagelijkse leven realiseer, hoe het ervoor staat. Dromen zijn voor een Jungiaans analytisch therapeut de zogenaamde 'Via Regia' – de Koninklijke weg – naar het onbewuste. Dromen kunnen, net als tekeningen, geanalyseerd worden. Want dromen zijn ook beelden. Ze helpen bij verwerken en bij het plaatsen van je eigen leven en geven inzicht.

In mijn haptotherapiepraktijk maak ik vaak gebruik van beelden, meestal in de aanraking. Dat gebeurt vaak op een natuurlijke, vanzelfsprekende manier. Een van mijn cliënten kreeg tijdens een aanraking waarbij ze veel veiligheid en ruimte voor zichzelf kon voelen, het beeld van een stok die ze door had gekregen van haar moeder en die in haar beleving al generaties lang doorgegeven werd. Ze kon ernaar kijken en zien hoe deze stok zich ontwikkelde tot een staf met allemaal ronde vormen. Het leek daardoor iets moois, tot ze besepte dat dit juist een last was en dat ze die niet aan hoefde te nemen. De last was: het zorgen voor de ander vanuit een moeten. De stok kon ze op dat moment loslaten en dat gaf haar ruimte. Het beeld was congruent met het gevoel.

Kennismaking met de haptonomie – Wim Janssen

Het is 1978. Mijn eerste contact met de haptonomie. Frans Veldman geeft een demonstratie aan ons, HBO-verpleegkundigen in opleiding. Ik mag proefkonijn zijn en dat is letterlijker dan ik me had voorgesteld. Liggend op een bank tilt

“ In beide therapieën is daarbij het present zijn en aanvoelen van de ander een voorwaarde. ”

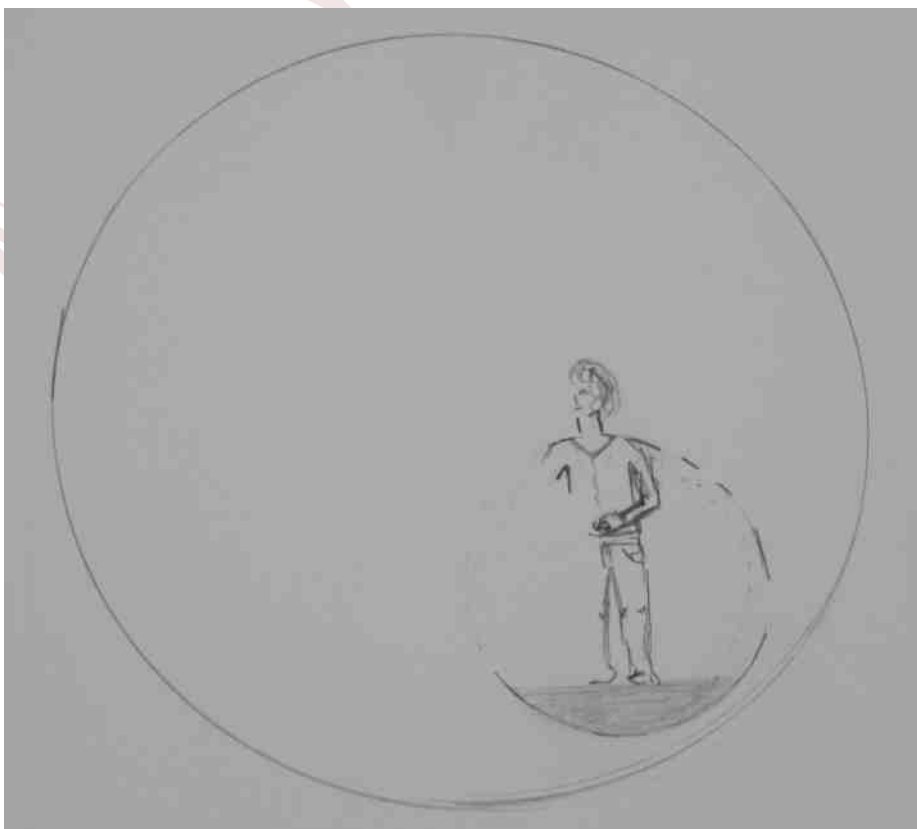
Frans mij – net als een konijn – aan mijn rug op eerst vanuit haptonomisch contact en daarna zonder. Het verschil laat zich raden; in de tweede situatie weet ik niet hoe snel ik mij los moet maken.

Mijn fascinatie voor de haptonomie was geboren; een proefschrift met de aan-

sprekende titel ‘Van effectiviteit naar affectiviteit in de hulpverlening’ door Huib de Haas van Dorsser* en het boek ‘Lichte lasten’ [van Frans Veldman] doen de rest. Helaas kom ik er nooit toe een opleiding tot haptonoom te volgen en ook haptotherapie is aan mijn deur voorbijgegaan. Dat neemt niet weg dat ik de weg van affectiviteit en present zijn in mijn manier van werken heb proberen in te bouwen: geen tiltechnieken aanleren, maar manieren om iemand uit te nodigen mee te helpen en samen te werken. Tijdens deze HBO-V-opleiding kwam ook Carl Gustav Jung langs en als ik eerlijk mag zijn: zijn opvattingen raken me nog meer. Via allerlei omzwervingen start ik in 2002 aan het Jungiaans instituut in Nijmegen met mijn opleiding tot Jungiaans analytisch therapeut. Daar vallen alle puzzelstukjes op hun plaats. Ineens heb ik woorden voor gevoelens en ideeën die ik nooit eerder kon duiden. Archetypen, symboliek, droomduiding, mythologie, maar vooral opvattingen over het sturende van ons onbewuste in de manier waarop wij als mens in de wereld staan. Toch liet ook de haptonomie mij niet los en in mijn eindwerkstuk tracht ik inzicht te krijgen in arche-energie. Een archetype is een oerbeeld, arche-energie gaat soms aan het beeld vooraf.

Overeenkomsten en verschillen tussen de twee therapievormen: cursus en praktijk

Tijdens de korte cursus gegeven door Wim leren de aanwezige therapeuten in verschillende disciplines heel precies te kijken naar het getekende en daarin de symbolen, dubbele bodems, ontbrekende dingen herkennen. In eerste instantie gebruiken ze daarvoor tekeningen van zichzelf en later tekeningen van cliënten. Wim begeleidt de deelnemers door de tekeningen heen, helpt hen te zien wat opvalt. Een van de opdrachten was om

Tekening client

jezelf te tekenen als boom. Eén cursist tekende een boom met takken die niet vast blijken te zitten en dus in de lucht hangen, een ander een boom waarvan aan één kant de takken afgestorven zijn en als het ware ervan af vallen. Sommige dingen zijn bewust zo getekend maar andere worden pas bewust op het moment dat Wim de cursisten erop attent maakt.

Het wordt duidelijk dat het begeleiden van cliënten aan de hand van tekeningen wel een heel precies waarnemen vraagt en ook kennis van betekenis van symbolen en archetypen, zoals Jung die ooit beschreven heeft. Verder vraagt het een onbevooroordeeld en affectief aanblijven bij de beleving van degene die de tekening gemaakt heeft. Waar je in haptonomie van de zintuigen de tast het meest aanspreekt, spreek je in de Jungiaanse analytische therapie meer je waarneming aan vanuit wat je ziet en hoort. In beide therapieën is daarbij het present zijn en aanvoelen van de ander een voorwaarde.

Het begeleiden vraagt naast een precies kijken ook een precies formuleren en leiden van het gesprek. Om beurten mogen de cursisten daarom een ander uit het groepje (allemaal vrouwen) begeleiden in het op een dieper niveau 'zien' van haar tekening.

Wim vertelt: 'Tekeningen hebben het voordeel, dat de cliënt en de therapeut allebei dezelfde tekening zien zoals die is gemaakt. Je hoeft niet en mag zelfs niet interpreteren. Bij het bespreken van de tekening maak je als therapeut wel gebruik van associaties of verbindt symbolen die te zien zijn in de tekening met symbolen uit de wereldgeschiedenis. Deze laatste aanpak heet amplificatie, ook daarbij blijft de interpretatie achterwege. Je helpt de cliënt zicht krijgen op andere perspectieven dan door alleen te associëren. De inzet van het eerder genoemde sprookje is dus een vorm van amplificatie. Wat er te zien of juist niet te zien is maakt de analyse van een tekening tot een heel krachtig instrument; de

cliënt kan er niet omheen. Eén cliënte van mij maakte een A3-formaat tekening van haar oog met alle details. Ze vertelde dat het oog stond voor de manier waarop ze de wereld bezag. Het duurde even voordat ze zag dat haar oog geen pupil had. Een schok voor haar toen ze zich realiseerde hoe ze soms letterlijk blind in de wereld stond.'

Er zijn legio andere mogelijkheden om tot een verdieping van de interpretatie van de tekening te komen. Onder andere door de tekening letterlijk uit te beelden. Dan kom je meer op de grens met haptonomie; het aan den lijve ervaren wat er in de tekening te zien is.

Wim: Een cliënte in mijn praktijk vertelde tijdens een visualisatie (een zeer krachtige manier om innerlijke beelden net als tekeningen te analyseren en bewustwording op gang te brengen) dat ze iemand een 'rotschop zou willen geven'. Ze koos ervoor om dat tijdens die visualisatie niet

vanuit de innerlijke beelden en beleving wordt ingezet ineens te combineren met aanraken. Veel van mijn cliënten hebben in hun verleden juist een onveilige aanraking ervaren en dat kan wel eens een stap te ver zijn voor hen. Dat neemt niet weg, dat het bijna een must is om de lichamelijke gewaarwording van een cliënt te gebruiken.

Een cliënte met een eetstoornis vertelt over 'het ding' waar ze in leeft. Ze is zo vervreemd van haar lichaam dat ze niet eens het besef heeft dat het van haar is. Je kunt dan als therapeut hopen, dat je die lichamelijke gewaarwording weer op gang mag brengen en dat er opnieuw contact ontstaat tussen die mens en haar lichaam. Alleen de onbewuste beelden zijn dan onvoldoende. Je moet ook de lichamelijke gewaarwordingen weer 'tastbaar' maken en het besef moet ontstaan, dat sommige lichamelijke gevoelens niet langer verkeerd of onveilig zijn. Een proces waar haptotherapie en Jun-

“ Ze is zo vervreemd van haar lichaam dat ze niet eens het besef heeft dat het van haar is. ”

te doen. De week erna kwam ze terug en vroeg of ik me herinnerde dat ze dat gezegd had. Op mijn bevestigende antwoord reageerde ze als volgt: 'Weet je, ik had die rotschop in die visualisatie gewoon moeten geven, want nu zit ik met een zweeps slag in datzelfde been. Ik kan de humor er wel van inzien, maar het doet me wel pijn.' Ze heeft gelukkig deze 'bevoren beweging' op een later moment kunnen afronden. Dit voorbeeld laat ook op een mooie manier zien hoe je als Jungiaans analytisch therapeut kunt werken met beelden én lijfelijke gewaarwordingen. Dat doe je echter vooral vanuit het beeld en niet zoals een haptotherapeut met aanraking. Soms ervaar ik dat als therapeut als een gemis. Aanraking kan enorm helpend zijn, maar al werkende als therapeut kom ik ook tot de conclusie dat het heel verwarrend kan zijn om een therapievorm die veel meer

giaanse analytische therapie elkaar zeker raken.

In dat eerste contact met Astrid haakte de manier waarop zij haar passie over de haptotherapie met mij deelde aan bij mijn oude liefde voor haptonomie. Het was misschien wel te toevallig om toeval te heten. Jung noemt zo'n voorval synchroniciteit. En daar maken Astrid en ik nu gebruik van om inzichten en kennis over haptotherapie en Jungiaans analytische therapie met elkaar en u te delen. Kennis delen is de beste manier om deze te vermenigvuldigen.

*Haas van Dorsser, Huib de, Van effectiviteit naar affectiviteit in de hulpverlening, Doctoraalscriptie Sociale Psychologie. Katholieke Universiteit Nijmegen, 1979.

Beweging draagt onze diepste beweegredenen in zich!

Body & Mind Language

De manier waarop het leven ons heeft gevormd, is terug te zien in de vorm, houding en beweging van het lichaam. In Body & Mind Language (BML) vormt het lichaam het instrument. Het lichaam draagt ervaringen, gevoelens, stagnaties en expressies in zich. Door hier contact mee te maken, wordt zichtbaar wat wel en niet geleefd mag worden.

In coaching met BML worden blokkades en stagnaties gezien als informatie. Vanuit dit oordeelloze vertrekpunt wordt ervaren welke flexibiliteit, mogelijkheden, ruimte en creativiteit er mogelijk zijn. Informatie uit gesproken taal wordt vertaald naar de symbolische taal van het onbewuste in gebaar, houding, klank en bewegingsmogelijkheden. BML laat nieuwe mogelijkheden ontdekken en ervaren waardoor er letterlijk heling in het lichaam kan ontstaan. Er vindt een verschuiving in beweging plaats in het hier en nu.

- BML laat niet-geuite emoties en fysieke sensaties uitdrukken.
- BML laat mensen thuiskomen in hun lichaam.
- BML brengt mensen in contact met hun diepere zielsbehoefte.
- BML brengt stagnaties in beweging.
- BML vergroot het repertoire aan uitingen en bewegingen.
- BML draagt bij aan het voller aan kunnen gaan van contact met anderen.
- BML vergroot het gevoel van vitaliteit en welbevinden.

BML opleiding

BML is een transformatieve en ervaringsgerichte vorm van coaching waarbinnen de uitwisseling tussen persoonlijkheid en ziel in balans komt.

Deel 1 van de BML opleiding start in oktober 2016 en omvat 5 modules (weekenden) van twee dagen. Voorafgaand zijn er twee gratis kennismakingsworkshops: op 14 augustus en 1 oktober.

Inhoud deel 1:

- Relatie lichaamshouding en levenshouding
- Ontstaan van rol, pantsering en verdedigingshouding
- Decoderen en bewegingsanalyse
- Relatie lichaamsbeeld en zelfbeeld
- Minderwaardigheid en slachtofferrol/identificatie
- Lichaamssplitsing
- Inzicht in je wezenlijke natuur

BML is een beroepsopleiding op HBO niveau. We zijn geaccrediteerd door het BATC, de VIV en het LVNG. Deel 1 is door het ADAP) erkend. Deel 1 staat voor 76 punten.

De opleiding is zeer ervaringsgericht. Theorie en interventies wisselen elkaar af. Zie voor meer informatie en aanmelding: www.bmli.nl.

Body & Mind Language *instituut*

Congres Parijs

Gerda Ponte en Astrid Mols

Gerda Ponte en Astrid Mols

Zaterdag 19 en zondag 20 maart organiseerde het CIRDH het 6e haptonomiecongres 'Haptonomie et Prévention'. Wij hebben nog niet eerder een CIRDH-congres bezocht en zijn erg benieuwd.

Gerda:

Zaterdagochtend halen we na binnenkomst onze informatieboekjes af. Er blijken maar weinig mensen in de organisatie te zijn die een klein woordje Engels spreken. Alles is in het Frans. We nemen plaats in de grote zaal, en de aftrap op het podium begint. Via een headset is een Engelse vertaling te beluisteren. Ik ben niet zo auditief ingesteld, heb een beeld nodig, en vind het lastig dat de stem in mijn headset totaal niet past bij het beeld dat ik op het podium zie. In plaats van de inhoud, hoor ik dus vooral de verwarring van de vertaler die niet weet waar ze met de vertaling heen gaat.

Het is een lange zit; veel lezingen zijn zonder beeldmateriaal en de ochtend loopt drie kwartier uit. Gelukkig zijn er wel bijzondere momenten. Zo vertoont Jacques Espinas een filmpje van baby's en ouders in het water. Een baby wordt gestimuleerd de eigen beweging te volgen. Opmerking van een van de sprekers is dat zowel ouders als therapeut te veel willen. Erg leuk om dat proces te zien.

Astrid:

Een lezing die indruk maakt die ochtend is die van Evelyne Petroff, een gynaecoloog die vooral keizersneden begeleidt. In Frankrijk is het uitvoeren van een keizersnee voor de artsen vooral een medische kwestie. De vader wordt hier niet bij betrokken en de moeder 'ondergaat' een operatie. Ze kan daardoor het kindje op

de wereld zetten en verwelkomen niet gevoelsmatig beleven, samen met de vader. Het kind wordt vaak meteen weggehaald om behandeld te worden. Deze gynaecoloog interviewt vrouwen die een keizersnede ondergaan hebben. Ze laat ze tekeningen maken over hoe ze zich hierover voelen. Tijdens de lezing laat ze de tekening van één van die vrouwen zien. Deze heeft zichzelf getekend als letterlijk doormidden gesneden.

Evelyne Petroff maakt de artsen ervan bewust dat het voor de ouders heel belangrijk is om de geboorte samen te ervaren, als een triade (drie-eenheid van vader, moeder, kind), zowel voor het geestelijk welzijn van de ouders, als voor de hechting, als voor de heling van moeder en eventueel kind. Het wordt een voorwaarde om de vader bij de geboorte uit te nodigen. En waar mogelijk helpt de moeder om het kindje letterlijk te ontvangen. Bijvoorbeeld doordat ze de beweging van het kindje vanuit haar buik

naar haar borst mee maakt bij het uit de baarmoeder halen van het kind. Het baby'tje gaat pas mee voor zorg nadat het eerst bij de moeder op de borst heeft gelegen. Van efficiëntie en effectiviteit naar meer affectiviteit.

's Middags zijn er in 3 aparte zalen lezingen over haptopsychotherapie, haptonomie périnatale en haptosynesie. Wij kiezen voor haptopsychotherapie. Jérôme Strazzulla heeft een prachtige lezing waarin hij spreekt over schaamte.

Jerome Strazzulla is een psychoanalyticus die werkt in een kliniek waar men mensen met een ernstige psychische stoornis behandelt. Hij vertelt over de Russische soldaten die in de Tweede Wereldoorlog joden uit de kampen bevrijdden en daarbij massaal oorlogsmisdaden begingen, zoals verkrachting van de vrouwen. Een schaamte die nog extra aangezet werd door de beschuldiging van de geallieerden. Deze schaamte die

Tekening: gevoel na keizersnede

“ Alles draait – hoe kan het ook anders - om affectiviteit. Dicht bij het wezen van de ander zijn, present zijn, de beweging volgen. ”

de Russische soldaten voelden noemt hij de ‘witte schaamte’. Een schaamte die je tot in je wezen raakt en die je verandert in je zijn. ‘Dat is van buiten te zien; in iemands ogen, in het lijf en in alle bewegingen’, zegt de spreker. In zijn beroep komt hij mensen tegen die diep in die schaamte vastzitten. Hij legt uit dat de cliënten die hij spreekt een eerste en een tweede keer door schaamte geraakt zijn. En dat maakt het zo diep en hevig. De eerste keer vaak in het gezin van herkomst. Zo leerde een jongen die homoseksueel was zich te schamen voor zijn geaardheid. Het mocht er van de omgeving niet zijn. De eerste schaamte. Vervolgens ging hij uit die schaamte drugs gebruiken en prostitueerde hij zich. De tweede schaamte die hem in een diepe put wierp. De witte schaamte. Dit helen is een lange weg. Het vraagt van de behandelaar heel veel geduld, affectiviteit, iemand bevestigen in zijn mens zijn (en in wezen goed zijn). Jerome Strazulla vertelt hier vol passie over, met liefde voor de mens én voor zijn vak en daarmee raakt hij iedereen in het hart.

Gerda:

De laatste 2 lezingen volgen wij niet. Achteraf jammer. We hoorden van anderen dat de laatste lezing indrukwekkend was. Maar het is veel om vanaf 9 uur ’s ochtends tot 17 uur ’s middags bijna alleen te luisteren. Zeker als die lezingen niet in je moedertaal zijn. We zijn uitgeluisterd, vol. En het programma dreigt ook nu weer uit te lopen. Aansluitend aan de congres dag is er een borrel, maar wij besluiten naar het café bij ons op de hoek te lopen, daar te eten en gezellig na te praten. Even wat minder mensen om ons heen en een knusse sfeer, dat doet ons goed.

Zondag komen we de rest van de Nederlandse congresgangers tegen. Leuk om iedereen te zien en fijn om te horen dat we niet de enigen zijn die worstelen met de manier van vertalen. Deze dag lijkt alles makkelijker te volgen dan de dag daarvoor. Er is meer beeldmateriaal, waaronder een mooi filmpje van een fysiotherapeut die een baby met motoriekproblemen onder behandeling heeft en ook de ouders betreft in de begeleiding. Geweldig om te zien hoe met een beetje stimulans en steun in de basis, het kindje de eigen beweging kan volgen. Duidelijk een contrast met het filmpje van de begeleiding in water van de zaterdag, waarin ouders en therapeut te veel wilden. Hier is de begeleider juist heel rustig en remt de ouders af, laat hen de tijd nemen om affectief te zijn met het kindje.

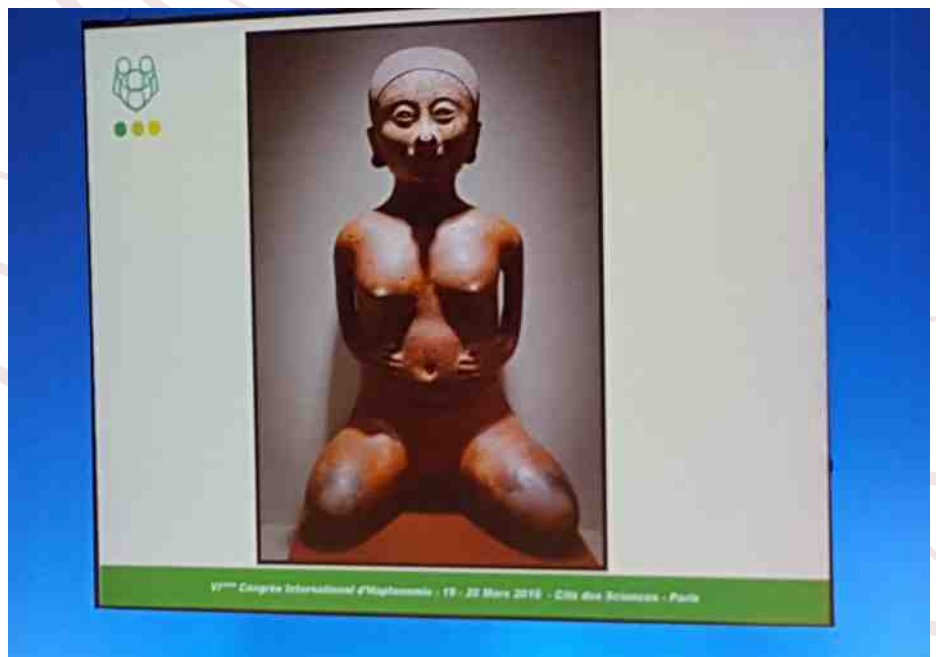
Hebben we echt nieuwe dingen gehoord? Nee, ik geloof het niet.

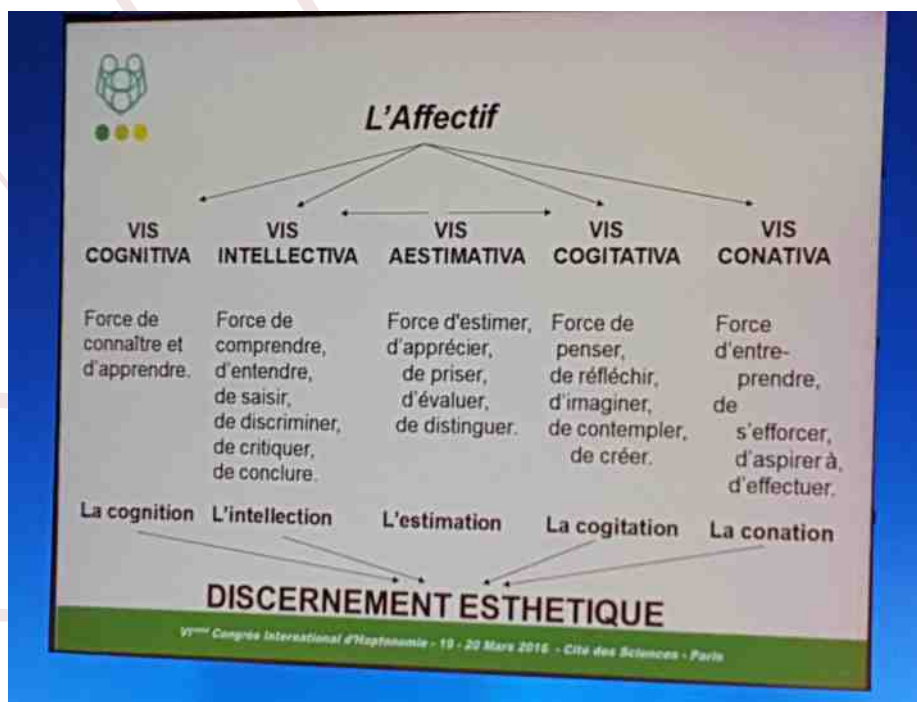
Het is wel mooi om te zien hoe de haptonomie in Frankrijk in steeds meer beroepen in de gezondheidszorg geïntegreerd wordt.

Astrid:

Wat mij opvalt, is hoezeer de professionals die zich in Frankrijk bezig houden met haptonomie teruggrijpen op de basis van Frans Veldman en alle terminologie gebruiken die daarbij hoort. In zijn meest pure vorm, zonder andere invloeden, zo lijkt het. Natuurlijk is dat in Nederland deels ook zo, maar in Frankrijk bemerk je duidelijk een trots in het gebruik hiervan en de bewondering voor de grondlegger van de haptonomie. Een van de sprekers heeft het bijvoorbeeld over een beweging van de extensus insensus (een bestaanswijze gebaseerd op zelfbehoud) naar de extensus affectus (de open en transparante ontgrensde zijswijze) als het gaat over een beschadigd jongetje dat zich langzaam steeds vrijer gaat bewegen. Alles draait – hoe kan het ook anders - om affectiviteit. Dicht bij het wezen van de ander zijn, present zijn, de beweging volgen.

Verder komt affectiviteit in het gebruik van woorden in de taal een paar keer

terug; in woorden aansluiten bij de ander. In Frankrijk gaat het bij haptonomie vooral om toegepaste haptonomie in allerlei beroepsgroepen. Groepen met hun eigen idioom, vaak afstandelijk en zakelijk of medisch. Of je het met de ouders hebt over het kindje halen of over het uitvoeren van een sectio caesarea maakt nogal een verschil. Door passend woordgebruik voelen de ouders zich betrokken en gaat het weer over hen, in plaats van over een medische handeling aan het lichaam van de moeder.

Een Spaanse psycholoog vraagt tijdens een middagsessie hoe haptonomie anders is dan empathie van bijvoorbeeld een goede psycholoog. De voorzitter van CIRDH geeft antwoord. Het ligt dicht bij elkaar maar bij haptonomie gaat het om de veiligheid die je als professional aanbiedt. Met heel je zijn, vanuit je basis, present zijn bij de ander. Het is een mooi moment. Iedereen herkent het en knikt; ja, dat is het.

Met de hele delegatie Nederlandse haptotherapeuten praten we na. Fijn om met elkaar van gedachten te wisselen. We hebben het nog over het woord 'preventie', vermeld in de titel van het congres. Waar gaat dat precies over? We komen tot de conclusie dat haptonomie in alle

beroepsgroepen die we tegen zijn gekomen op het congres bijdraagt aan preventie van klachten. Juist door aan te sluiten bij de mens, voelt deze zich gezien en kan er wat helen, kan de eigen beweging op gang komen, kan beschadiging voorkomen worden. Laat het zich maar in allerlei landen als een inktvlek verspreiden in de gezondheidszorg, onderwijs, en wie weet, in het bedrijfsleven.

Gerda:

We drinken wat in het hotel waar Anne

ting van het congresweekend!

Maandag wandelen wij nog lekker door Parijs. Zo'n 5 uur te voet, langs de Seine, de Notre Dame, de Eiffeltoren, het Louvre en de Sacré Coeur.

Ja, en dan de terugreis op dinsdag 22 maart ..... Astrid leest op haar mobiel wat over aanslagen in Brussel, mijn dochter stuurt een verontrust WhatsApp berichtje waar ik ben. Op Gare du Nord lezen we dat de Thalys niet rijdt. We

“ Door de gebeurtenis in Brussel voelt de terugreis met wildvreemde mensen heel erg samen. ”

Marie Veldman-van Polen logeert. Ze voegt zich nog even bij ons. Wat een leuke vrouw om te ontmoeten. Haar verontwaardiging over de verdeeldheid binnen onze beroepsgroep in Nederland steekt ze niet onder stoelen of banken. Terecht. Na afscheid van haar en een aantal collega's genomen te hebben vertrekken we met een kleiner groepje richting een restaurant. Gezellig samen eten en daarna weer naar de diverse hotels terug. Een plezierige avond en een prachtige afslui-

voelen ons behoorlijk verloren, maar ontvangen een tip over een bus die van Parijs naar Amsterdam rijdt. Onderweg naar het vertrekpunt van de bus blijft onze metro nog een tijd stilstaan en wordt er omgeroepen dat gewapende politieagenten in de metro's komen controleren. Na aankomst moeten we door een groot winkelcentrum heen met onze koffers; we worden aangehouden door de beveiliging. Eenmaal in de bus lees ik dat Gare du Nord vlak na ons ver-

trek afgesloten is. We zijn net op tijd weg! Parijs is echt in staat van paraatheid, de sfeer is grimmig.

We horen van alle kanten dat de grens van Frankrijk naar België dicht is, maar gelukkig verloopt de reis voorspoedig. Tijdens enkele stops komen er nog mensen aan boord die vast hebben gezeten in Londen, en iemand die de aanslagen in Brussel heeft gezien. Iedereen wil weg, naar een plek waar hij zich weervrij voelt. Herkenbaar. Pas wanneer we de Nederlandse grens over zijn, valt bij mij het gevoel van 'vluchten' weg. De aanslagen maakten op mij diepe indruk, waardoor de indrukken van het congres naar de achtergrond waren geraakt.

Op het congres hebben we weer eens gezien hoe belangrijk het is om present te zijn, voelend aanwezig, affectief. In alle mogelijke beroepen en situaties, ook moeilijke. En wat dat 'er zijn' voor de ander betekent. Ook in de bus is dat merkbaar. Door de gebeurtenis in Brus-

“ Een saamhorigheid die alleen kan ontstaan door samen te 'zijn' ”

sel voelt de terugreis met wildvreemde mensen heel erg samen. Eerst hangt er een bedrukte stemming in de bus. Er wordt niet gelachen of gepraat, iedereen is stil. We beseffen wat de aanslag in Brussel met ons doet, terwijl wij niet eens op dat Brusselse vliegveld waren. Toch voelen we de dreiging, willen we weg. Hoe zou dat voor degenen zijn die er middenin zaten? Wat verder van Parijs verandert de sfeer, helemaal als we de Nederlandse grens over zijn. Ik zie een vrouw die alleen zat en erg nors leek, nu geanimeerd in gesprek met een man die achter ons zat, ze zijn naast elkaar gaan zitten. Wij hebben een leuk gesprek met de buschauffeur en de passagiers aan de andere kant van het gangpad. Er wordt gelachen en gepraat in de bus. Een saamhorigheid die alleen kan ontstaan door samen te 'zijn'.

Impressie Congres

Oproep aan alle abonnees

Dankzij het digitale tijdperk is het anno 2016 eenvoudig mogelijk om facturen per mail te zenden. Dit bespaart tijd en kosten. Voor een correcte en juiste uitvoering hiervan is het nodig over actuele mailadressen te beschikken. Eind 2016 willen wij dit graag doorvoeren.

Steun ons hierin met de opgave van een correct mailadres waarop de factuur kan worden ontvangen. Wij verzoeken alle abonnees om dit voor september 2016 te doen. Vermeld hierbij het bij ons bekende adres of het abonneenummer. Is het niet mogelijk de factuur via mail te ontvangen, ook dan is het belangrijk dit bij ons kenbaar te maken.

Opgave via mail: secretaris@haptonomischcontact.nl, post: Westdijk 28, 1704 AK Heerhugowaard of via Facebook/Twitter, doe het dan wel in een privé bericht.

Goed ouderschap begint al tijdens de zwangerschap

Monica Pollmann, Ammelie van Beurden en Lidy Cornelissen

Monica Pollmann (Pedagoog MSc), Ammelie van Beurden (Pedagoog M.Ed) en Lidy Cornelissen zijn haptotherapeut en haptonomisch zwangerschapsbegeleider. Alle drie zijn ook als docent verbonden aan de Academie voor haptonomie. Contact info@haptonomie.nl

Een goede hechting is een belangrijke basis voor een kind. Het kan zelfs latere leer- en gedragsproblemen voorkomen. Met het stimuleren van sensitief en responsief ouderschap kun je dan ook niet vroeg genoeg beginnen. Stress tijdens de zwangerschap, is ongunstig voor de baby die zich ontwikkelt. Haptonomische begeleiding vangt deze twee thema's in één. Deze begeleiding stimuleert ouders om affectief contact te maken met hun ongeboren kind. Dit draagt bij aan een soepel verlopende zwangerschap en aan de hechtingsrelatie van het kind.

De relatie tussen ouders en kind start niet op het moment van geboorte, maar al tijdens de zwangerschap. Zeker als ouders voor de eerste keer in verwachting raken, verandert er veel in hun leven: de transitie naar ouderschap dient zich aan. Hoe zal hun leven er uit gaan zien als het kind geboren is? Bij deze veranderingen is het regelen van praktische zaken zoals kinderopvang en de inrichting van de kinderkamer al een heel karwei. De aandacht voor elkaar en voor het groeiende kind is soms moeilijker te realiseren. Van maatjes en minnaars groeit men in de rol van ouders, waarbij ze onderdeel uitmaken van een driemanschap: vader, moeder en kind.

Samen aanraken

De groeiende nieuwe relatie vraagt een ander soort aandacht dan de praktische zaken. Juist dit aspect staat centraal binnen de haptonomische begeleiding tijdens en vlak na de zwangerschap. Onder begeleiding krijgt het affectieve contact tussen ouders en kind vorm via het samen aanraken van het kind in de buik. Op die manier wordt er als vanzelf ruimte gemaakt voor ieders plaats in de nieuwe gezinssamenstelling. Ouders leren het kind zodanig aanraken, dat er een uitnodiging van uit gaat. Het kind

beweegt naar de uitnodigende handen van de ouders toe en ouders leren om met hun handen te luisteren naar de reacties van het kind. Dat vraagt respect voor de eigenheid van het kind en is een voorbereiding op sensitief, invoelend ouderschap. Moeder wordt zich bewust hoe ze tijdens de zwangerschap soepel in haar lijf kan blijven, waardoor het kind ruimte krijgt en het dragen lichter wordt. De partner krijgt een timmermansoog voor de wijze waarop moeder en kind zich tot elkaar verhouden. Ook krijgt de partner handvatten om het contact te versoepelen als moeder het lastig vindt om het kind veerkrachtig te dragen.

“ Het kind beweegt naar de uitnodigende handen van de ouders toe en ouders leren om met hun handen te luisteren naar de reacties van het kind. ”

Veilige basis

Het spel tussen ouders en nog ongeboren kind van aanraken, uitnodigen,

wachten en luisteren naar de reactie van het kind is een intieme gebeurtenis. Vaders geven aan verrast te zijn door het intense contact met hun kind en moeders geven aan blij te zijn met het kunnen delen van de vreugde als het kind reageert in haar buik. Zo worden ouders en kind gevoelig voor elkaars welbevinden en kan het kind binnen een veilige en letterlijk brede basis verder uitgroeien. Onderzoeken laten zien dat het kind al tijdens de zwangerschap indrukken opdoet. Het hoort geluiden, voelt spanning en ontspanning van moeder, het reageert op de stem van de vader en op aanraken. De hersenen zijn volop in ontwikkeling en alle ervaringen, zowel hormonaal als tactiel, die het kind opdoet tijdens de zwangerschap vormen een beeld van de buitenwereld. De eerste inprentingen en neurale verbindingen worden aangelegd en vormen een basis voor later. Daarnaast wordt steeds duidelijker dat te veel stresshormonen bij moeder tijdens de zwangerschap kunnen zorgen voor latere leer- en gedragsproblemen bij de kinderen.

Prenatale hechting

De wijze waarop ouders zich tijdens de zwangerschap aan hun kind hechten, is één van de voorspellers voor ontwikkelingsverloop van de ouder-kindrelatie na de geboorte. De meeste ouders maken zich al een voorstelling van hun kind. Ze praten er tegen, raken het aan en ontwikkelen in toenemende mate liefdevolle gevoelens. De omstandigheden zijn echter niet altijd gunstig en ouders hebben hier soms extra hulp bij nodig. Haptonomische begeleiding kan ook dan zinvol zijn. Bij lichte problematiek kan gekozen worden voor een haptonomische zwangerschapsbegeleider en als er een therapeutische hulpvraag is, voor een gespecialiseerde haptotherapeut.

Het komt natuurlijk ook regelmatig voor dat de prenatale hechting juist moeizaam verloopt. In de praktijk van de haptotherapeut, die gespecialiseerd is in het begeleiden van zwangere stellen, komen geregeld zwangere vrouwen en

hun partners die het moeilijk vinden om het kind te voelen. Paren die miskramen of vroeggeboortes hebben meegemaakt of een ziekenhuistraject achter de rug hebben, stellen het vaak lang uit om zich gevoelsmatig te hechten aan het kind. Rouwverwerking, angst en vertrouwen zijn thema's waar men mee werkt tijdens een haptotherapeutische behandeling. Daarbij wordt geholpen het contact tussen ouders en kind op gang te brengen. Door het spel van uitnodigend aanraken en wachten op de reactie van het kind, kan het vertrouwen bij de ouders groeien.

De geboorte en daarna

De voorbereiding op de geboorte en de eerste periode daarna is vanzelfsprekend onderdeel van de haptonomische begeleiding. Hoe meer de moeder vertrouwd is met haar kind en haar eigen veranderende lijf, des te soepeler ze zich verhoudt tot ongemak en pijn tijdens de geboorte. Houdingen waarin de partner haar kan steunen worden gezocht. Het behouden van het contact met zijn drieën, ook als het zwaar wordt, blijft het aandachtspunt. De geboorte wordt in deze begeleiding niet als eindpunt gezien maar als een overgang; Een gebeurtenis die onderdeel uitmaakt van de nieuwe relatie. Dat de begeleiding voortgezet kan worden na de geboorte is dan ook vanzelfsprekend. De wijze waarop het kind in handen gedragen wordt, is

een belangrijk onderdeel hiervan. Ouders leren hoe ze hun kind kunnen dragen, troosten, wassen en kleden met een zelfde luisterende aanraking als tijdens de zwangerschap. Zo blijft het respect voor het kind gewaarborgd en kan het sensitief en responsief reageren op het kind al van het begin af aan in het dagelijks leven aanvangen.

Als na een problematische geboorte of door een spannende start het contact tussen ouders en kind moeizaam gaat, bijvoorbeeld omdat het kind veel huilt, kan de hechting soms moeilijk op gang komen. Een haptotherapeut die gespecialiseerd is in het werken met kleine kinderen kan dan hulp bieden. Er wordt meegekeken hoe het contact onderling verloopt en hoe de ouders het kind kunnen helpen comfortabeler in het eigen lijfje te komen. Dit verruimt vaak de mogelijkheden voor het kind om zichzelf te reguleren.

“ Ouders leren hoe ze hun kind kunnen dragen, troosten, wassen en kleden met een zelfde luisterende aanraking als tijdens de zwangerschap ”

Haptonomisch zwangerschapsbegeleider versus Haptotherapeut

Haptonomische zwangerschapsbegeleiders bieden begeleiding tijdens en na de zwangerschap. De begeleiding volgt de fasen van de zwangerschap, heeft aandacht voor wat ouders beleven in de zwangerschap, begeleidt het contact maken met het kind en bereidt ouders voor op de geboorte en de eerste tijd daarna.

Is een zwangerschapsbegeleider ook haptotherapeut, dan biedt deze tevens therapeutische begeleiding aan ouders met een hulpvraag tijdens of net na de zwangerschap. Voorbeelden hiervan zijn bevallingsangst, een eerdere traumatische geboorte of zorgen rondom de hechting in verband met eerdere verlieservaringen.

Casuïstiek

“ Zowel Klara als Pieter zien en voelen hoe het kindje hen opzoekt. Het kruipt tegen hun handen aan en komt er rustig liggen. ”

Klara en Pieter zijn 24 weken zwanger en komen in begeleiding bij een haptotherapeut. Ze voelen het kindje nauwelijks en durven zich er niet op te verheugen. Tijdens hun vorige zwangerschap bleek op 21 weken dat hun dochtertje al 2 weken daarvoor was overleden. Klara voelt zich door haar lijf verraden. Tijdens deze nieuwe zwangerschap is ze gespannen, net als Pieter. Ook Pieter staat strak. Hij durft dit nieuwe kindje niet aan te raken en hij heeft angst voor de bevalling. Hoewel ze de verdrietige periode samen goed hebben verwerkt, komt het beeld van hun overleden dochtertje steeds terug. Ze willen hulp bij het zich durven hechten aan dit kindje.

In de begeleiding is er aandacht voor het verdriet en de angst. Pieter en Klara komen na het gesprek samen op de behandelbank. Pieter zit met zijn rug tegen de leuning in spreidzit en Klara zit met haar rug tegen zijn buik. Voor beiden wordt de spanning zo voelbaar. Klara en Pieter verzachten. Klara's buik, die tot nu toe erg hard was, wordt soepeler. Beiden leggen hun uitnodigende handen op haar buik. Het kindje begint voor het eerst zichtbaar te bewegen. Zowel Klara als Pieter zien en voelen hoe het kindje hen opzoekt. Het kruipt tegen hun handen aan en komt er rustig liggen. Klara voelt de geborgenheid en hoe ze die heeft gemist. Pieter voelt hoe fijn het is om zowel Klara als hun kindje in zijn armen te kunnen nemen. Het is een ontroerend moment.

“ Klara en Pieter verzachten. ”

Bron: Vakblad Vroeg
(maart) nr. 1-2016
www.vakbladvroeg.nl

Gelezen: Hoop op Herstel

De terugkeer van de ziel in de psychiatrie

Een therapeutische opera. Auteur: Jan Hermans

Wim Laumans

We leerden elkaar kennen in 2004, Jan Hermans en ik, op het haptonomiecongres 'In contact zijn' van Frans Veldman jr. in Utrecht. In maart 2016 ontving ik een uitnodiging voor een signeersessie van zijn nieuwe boek 'Hoop op Herstel' in boekhandel de Plantage in Roermond. Hij signeerde mijn exemplaar en schreef erin: 'Affectieve ontmoeting is een ultieme bron van hoop.'

Jan Hermans - vrijgevestigd psychiater voor kinderen, jeugdigen en volwassenen - heeft dit boek geschreven als afronding van zijn 40 jarig beroepsleven. Hij beschrijft zijn ontwikkeling in de meerdimensionale dynamische psychiatrie. (Prof. Dr. G. Ammon *). De meerdimensionale dynamische psychiatrie richt zich niet alleen op de psyche, maar op de totale mens. Hij beschrijft ook zijn opleiding bij Frans Veldman jr. en hoe hij de haptonomie - en daarmee de aanraking - introduceert in de psychiatrie. Zijn beroepsleven ging niet over rozen, maar trouw aan zichzelf ging hij zijn eigen weg. Met als resultaat een onderdak voor deze meerdimensionale behandelwijze in zijn therapiecentrum aan de Roer in Roermond.

In 'Hoop op herstel' vertelt Jan Hermans hoe wezenlijk het is dat therapie een perspectief op de toekomst biedt. Hij noemt zijn boek een therapeutische opera: opgezet als een opera, met een ouverture, aktes, intermezzo's en een finale; de patiënten treden op. Tevens spreekt hij over de terugkeer van de ziel in de psychiatrie.

Indeling:

Het boek begint, net als een opera dus, met een ouverture. De hoofdstukken van het boek zijn zeven aktes. Na iedere akte volgt een intermezzo in de vorm van een gedicht. In iedere akte worden een of meerdere patiënten besproken. Het boek eindigt met een finale.

Ouverture:

De uniciteit van de persoon is niet te vangen in regels en protocollen zegt hij. Het is zijn overtuiging dat iedere patiënt de mogelijkheid moet krijgen opnieuw te beginnen. Jan Hermans vermeldt twaalf 'blijde boodschappen' met als grote gemeenschappelijke deler medemenselijkheid. Een medemenselijkheid die we terugvinden in de wereldgodsdiensten en in het universeel humanisme.

Aktes:

Akte 1: Trauma's worden een kracht. In dit hoofdstuk pleit hij ervoor patiënten niet te fixeren op wat ze niet meer kunnen, maar ze positief te benaderen en - naast praten en medicatie - nieuwe mogelijkheden te bieden, zoals creatieve therapie, haptonomie, meditatie, dans-, bewegings- en groepstherapie.

Akte 2: Wegen van herstel.

In dit hoofdstuk beschrijft hij zijn ontwikkeling in de psychiatrie en hoe hij wegen van herstel ontdekte in de verschillende therapievormen.

Akte 3: Voelen en denken.

Een prachtig hoofdstuk over (het belang van -) haptonomie, met aansprekende voorbeelden uit de praktijk.

Akte 4: Therapie met het muziekwater-

Hoop op Herstel

De terugkeer van de ziel
in de psychiatrie

Een therapeutische opera

Jan Hermans

Bullseye
PUBLISHING

Uitgeverij Bullseye Publishing, Weert 2016
ISBN 978-94-91920-16-5

bed.

Omdat trillingen van de muziek door het water worden geleid kan door het waterbed de muziek niet alleen worden gehoord maar ook worden gevoeld.

De combinatie van 'door het water gedragen worden' en kunnen voelen van de muziek is een uitvinding van Math Hansen** die hierop een therapievorm ontwikkeld heeft.

Akte 5: Waarom bloeit de roos. Kunst van gelatenheid.

Het hoofdstuk waarin een uitleg over hoe we de 'waaromvraag' achter ons kunnen laten. Het gaat erom in het hier en nu te zijn en over vertrouwen opbouwen dat het goed komt.

Akte 6: O Rijkdom van het onvoltooide. Ontmoeten en levenskunst.

Dit hoofdstuk leert ons hoe je voorbij jezelf kunt komen en je op de ander kunt richten. Jan benadrukt daarbij het belang van groepstherapie.

Akte 7: Gedragen door hoop.

We treffen in dit hoofdstuk onder meer het verhaal van een patiënte die gaat overlijden; over hoe zij gedragen door hoop de aarde kan verlaten.

Finale: Lied van hoop.

In deze finale spreekt de auteur de hoop uit op een meerdimensionale psychiatrie.

Bevindingen:

Een heerlijk en uniek boek. De schrijver biedt ons een inkijk in zijn leven en werk als psychiater, maar bovenal als mens. Allereerst geeft de schrijver aan hoe belangrijk religie in zijn leven én in de psychiatrie is. Geloven moet je doen. Uit de wereldgodsdiensten destilleert hij de gemeenschappelijke grond: de medemenselijkheid. De medemenselijkheid verbindt alle gelovigen en niet gelovigen en biedt een vertrekpunt voor een hoopvolle wereld.

Jan schetst zijn ontwikkeling op vele therapeutische terreinen met een meerdimensionale behandelwijze als resultaat. Hij introduceert de haptonomische benadering in de psychiatrie en 'herintroduceert' hiermee de aanraking in de

psychiatrie. Het is tevens een verslag van zijn kennismaking en ervaring met de haptonomie, en hoe hij de haptonomie integreert in de behandeling van zijn patiënten. Hierbij stelt hij zich zeer kwetsbaar op in een wereld van overwegend cognitieve psychiatrie. Jan deelt in zijn boek zijn belezenheid en verwijst naar een schat van literatuur. Boeken die het fundament van de haptonomie aandragen.

De schrijver maakt voor mijn gevoel onvoldoende onderscheid tussen kwetsbaarheid en gekwetstheid. Volgens mijn inzichten kun je gekwetstheid helen, kwetsbaarheid niet. Tegenover gekwetstheid staat heelheid, tegenover kwetsbaarheid staat weerbaarheid. Met kwetsbaarheid moet je leren omgaan. Dat vraagt van de kwetsbare persoon stellingname, en van zijn omgeving respect. Gebrek aan respect kwetst. Begeleiding vraagt om helen van gekwetstheid, verminderen van kwetsbaarheid en vergroten van weerbaarheid

Mijn ervaring bij de casusbesprekingen (vooral in akte 4) was dat ze me niet heel erg raken. Ik heb de indruk dat de schrijver zich onvoldoende realiseert, dat ik als lezer een buitenstaander ben en op een ietwat afstandelijke wijze deze verslagen tot mij krijg. Voor hem zijn het 'levende' gebeurtenissen, maar als lezer raak ik onvoldoende betrokken.

Jan Hermans

Conclusie

Dit boek is voor de haptonomie een belangrijk werk. Voor de psychiatrie is het een opening naar een andere werkwijze. Ik hoop dat het niet alleen discussie zal oproepen, maar dat het vooral aanleiding zal zijn tot een vruchtbare dialoog.

*) Prof. Dr. G. Ammon is de grondlegger van de meerdimensionale dynamische psychiatrie. (München en Berlijn)

**) Math Hansen is muziektherapeut en uitvinder van het muziektherapie-waterbed

Literatuur

Cooper, David A. *God is een werkwoord*. Uitgeverij Ankh-Hermes, Deventer, 2e druk 2002

Peeters, Jaak. *De gekwetste mens*. Een existentiële analyse Uitgeverij Damon, Budel, 2006

Correspondentie

j-hermans@outlook.com,
wim.laumans@freeler.nl

Gelezen: Wat is de rode draad in jouw leven?

Klik je op het bureaublad van je leven op angst of op liefde?

Auteur: Hermien de Ridder

Erik te Loo

Een boek vol verhalen, ontstaan uit haar jarenlange ervaring als haptotherapeut en NES practitioner. (www.neshealth.com). De uniciteit van mensen verhindert niet dat ze dezelfde thema's hebben die belangrijk en kenmerkend zijn in hun leven. In dit boek neemt Hermien de lezer mee langs 16 van deze thema's, de 'rode draden'.

Thema's die de revue passeren zijn: liefde en angst, passie, goed en slecht, ontvangen, ziekte en gezondheid, afscheid, eenzaamheid en avonturen. Deze thema's zijn ontstaan vanuit de vraag, aan verschillende mensen, naar de rode draad in hun leven. De reacties op deze vraag en de gesprekken die daaruit voortvloeiden, vormen de basis voor dit boek.

Het lezen van dit boek is voor mij zowel lastig als fijn. Het lastige van het boek zit in twee dingen. Alseerste het gebruik van termen en beelden die voor mij niet alle-daags genoeg zijn om zonder toelichting

te kunnen doorgronden. Voorbeelden: emotiemeter, trillingsgetal, Universum Wijd Web. Het tweede is het in mijn ogen soms ongemakkelijke taalgebruik in zinsopbouw en -lengte.

Fijn vind ik de integriteit waarmee Hermien de verhalen - en dus de mensen, die deze verhalen deelden - vertelt. Daarin proef ik haar compassie en zorgvuldigheid. De oefeningen bij de thema's ervaar ik als verrijkend. Sommige oefeningen zijn misschien bekend en worden door haptotherapeuten wellicht al regelmatig gebruikt, maar de uitleg en de verhelderende tekeningen hebben voor mij duidelijk toegevoegde waarde. Daarom is het boek voor mij zeker de moeite waard!

Hermien de Ridder werkt als haptotherapeut en NES practitioner in haar praktijk in Woudenberg.

Uitgeverij Boekscout te Soest
ISBN 9789402223576

Inspiratiebronnen

Onderwerpen die je raken
samenstelling redactie

As in tas

Jelle Brands Corstius

Een kort boekje dat je in een paar uur uitleest. Met de as van zijn overleden, autoritaire vader in zijn fietstas, neemt Jelle Brands Corstius je al vertellend mee op zijn fietstocht van Amsterdam naar de Middellandse zee. Voor hem een manier om het verlies van zijn vader te verwerken. De haptonoom komt er ook nog in voor. Een klein meesterwerkje.

Uitzending gemist NPO 2 Brandpunt

dinsdag 24 mei 2016: De toekomst van de psychiatrie

Een korte documentaire over psychiater Jules Tielens, die genoeg had van alle hervormingen bij de GGZ welke volgens hem geen verbeteringen opleverden. Hij begon het Buurthuis: Het psychosociaal centrum 'De Brouwerij' in Amsterdam. Patiënten kunnen binnen lopen in een gezellig huis met een grote eettafel waar een gratis lunch, verzorgd door vrijwilligers, aangeboden wordt. Zij krijgen een persoonlijke behandeling, soms in samenwerking met familie en vrienden. Daarnaast is er fitness, yoga, gitaarles en danstraining. Met dit initiatief blijken er veel minder opnames te zijn. De goede eigenschappen van de patiënten, die ondergesneeuwd kunnen raken door hun ziekte, komen weer boven en ze kunnen er gelijk mee aan de slag in De Brouwerij. De patiënten helpen elkaar door veel samen te doen, op vrijwillige basis.

Leegte achter de dingen,
mijn zoektocht naar een betekenisvol leven.

Claartje Kruijff

Haar ogenschijnlijk succesvolle baan als psycholoog en bedrijfsconsultant in Londen en Amsterdam bevredigen haar niet. Hoewel niet religieus opgevoed, besluit Claartje Kruijff theologie te studeren, in de hoop antwoord te vinden op de grote vragen van het leven. Ze wordt predikant en gesprekspartner buiten een kerk. In haar boek neemt ze je mee in haar pogingen zin en betekenis te vinden in haar leven. Ze doet dit op een voorzichtige en kwetsbare manier. Ze nodigt je uit mee te denken over wat nu echt belangrijk is in werk en relaties en het grotere geheel. En welke levenshouding daarbij past. Haar taal- en woordgebruik is oprecht en dichtbij het dagelijks leven.

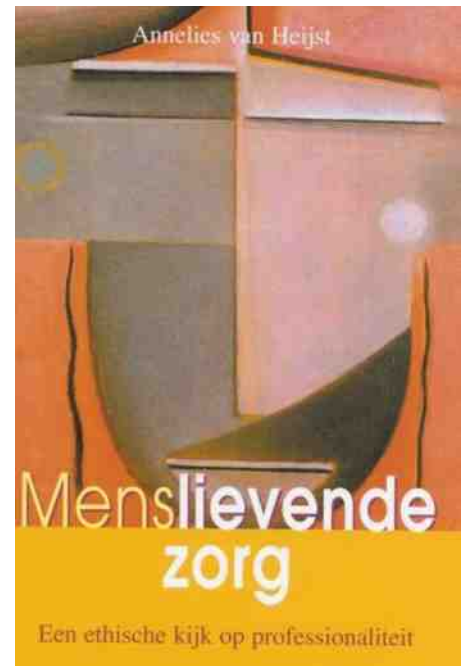

Menslievende Zorg, een ethische kijk op professionaliteit Annelies van Heijst

Annelies van Heijst is hoogleraar Zorgethiek aan de Universiteit van Tilburg. Op de website kunt u kijken naar haar korte verhandeling over menslievende zorg. Haar zorgvisie is opgebouwd op drie pijlers:

1. Zorgethiek
2. Het denken van Hannah Arendt
3. De presentietheorie van Andries Baart

Het boek lijkt geschreven voor haptotherapeuten.

De patiënt terug van weggeweest. Werken aan menslievende zorg in het ziekenhuis. Andries Baart en Frans Vosman.

Dit boek is een verslag van een project om menslievende zorg te realiseren in het ziekenhuis. Dit project vond plaats in Tilburg en het ziekenhuis kreeg de naam 'lief ziekenhuis'. Dat het belang van de patiënt weer op de eerste plaats komt, is waar het project aandacht voor vraagt. Het boek biedt veel aanknopingspunten voor verder onderzoek. De conclusie voor de Haptotherapie is het belang van samenwerking met een Universiteit om wetenschappelijk onderzoek mogelijk te maken.

Kleine filosofie van het vrijen Ann Van Sevenant

Ann Van Sevenant is voormalig docent filosofie aan de Hogeschool Antwerpen. Het is bij mijn weten het eerste filosofie boek dat specifiek het onderwerp vrijen behandelt en komt tegemoet aan de behoefte naar een diepzinnige benadering van het vrijen. Vrijen als het vrijelijk beleven van het samenkomen van twee mensen die elkaar liefhebben en dat samen vieren. In de bibliografie wordt bij ieder hoofdstuk verwezen naar de literatuur die op het behandelde onderwerp betrekking heeft, erg prettig voor degene die zich er verder in wil verdiepen.

Houd me vast

Dr. Sue Johnson

We zijn nooit zo kwetsbaar als wanneer we liefhebben. Een uitspraak van Sigmund Freud die Sue Johnson aanhaalt in het begin van haar boek. Ondanks onze behoefte aan verbondenheid en liefde, kunnen we verstrikt raken in telkens terugkerende conflicten. De auteur noemt dit duivelse dialogen. Ze geeft handvatten om deze te herkennen en om als partners uit deze verstriking te raken. Ze gaat er vanuit dat als de partners in contact komen met hun eigen pijn en behoeften onder hun conflict, het contact veiliger wordt en ze weer in verbinding komen met elkaar. Begrippen als present zijn en luisteren, veiligheid, hechting en verbinding komen aan bod. Deze therapievorm noemt ze Emotionally Focused Couple Therapy (EFT). Dit sluit mooi aan bij de haptonomische benadering. Een waardevol boek voor partners die op zoek zijn naar een betere communicatie en meer verbinding, en voor therapeuten, die al dan niet met stellen werken.

Waarom de heks in de oven verdween

Lisette Thooft & Mieke Bouma

Wat hebben Harry Potter en Boeddha gemeen? Ze komen beiden voor in verhalen met een boodschap. Het boek 'Waarom de heks in de oven verdween' vertelt over de symbolische betekenis achter allerlei mooie verhalen in de wereld. Met thema's als liefde, macht, ijdelheid, creativiteit (Harry Potter) en spiritueel bewustzijn (Boeddha). Thooft en Bouma gaan met de nodige humor en vlotheid op elk thema wat dieper in aan de hand van mythen, sprookjes, populaire verhalen en zelfs een paar films en ontrafelen de betekenis van elk symbool in deze verhalen. De verhalen en vertaalde symbolen kunnen helpen je eigen ontwikkelingsweg te zien en je favoriete verhaal zegt waarschijnlijk iets over je bewuste of onbewuste drijfveren. Ontdek de kracht en wijsheid van beroemde verhalen, zegt de ondertitel. Ja, graag!

Agenda

juni t/m oktober 2016

Op www.haptonomischcontact.nl/agenda tref je de agenda t/m december 2016, voor zover bekend op dit moment

Academie voor Haptonomie

18 juni 2016	Open ochtend
21 juni 2016	Blij (Zijn blijdschap en vreugde grenzeloos positief?)
21 juni 2016	Wat is Haptonomie
26 en 27 september 2016	Coachen en Haptonomie
30 september 2016 (start)	Cursus Persoonlijke Ontwikkeling
30 september 2016 (start)	Basisjaar Haptonomie
5 oktober 2016	Contact. Het luistert nauw.
6 oktober 2016	Contact als therapeutisch middel

Instituut voor Toegepaste Haptonomie

11 juli 2016	OWS-3 'Aanraking'
1 september 2016	OWS-1 'Ontwikkelingsschema als ontmoetingsruimte'
8 september 2016 (start)	3-daagse nascholing 'Werken met groepen'
29 september 2016 (start)	Opleiding tot Haptotherapeut
29 september 2016 (start)	Opleiding tot Haptonomisch Counselor
4 november 2016 (start)	2-daagse nascholing 'Omgaan met kanker'

Synergos

Scholingsagenda nog niet bekend

W.I.H.

Wetenschappelijk Instituut voor Haptonomie

Voor scholingsagenda zie <http://www.haptonomie.com>

STH - Water

15 oktober 2016 (start)	Water Kennismaking (module 1): 15-10, 12-11 en 10-12
29 oktober 2016 (start)	Themacursus 'Hechten/onthechten': 29-10 en 19-11 (deelname mogelijk na volgen van module 1 en 2)
2017 (start)	Water Verdieping (module 2): data nog onbekend
op afspraak (een zaterdag)	Mogelijkheid voor intervisiegroepen: Workshop in water

Colofon

REDACTIE

Erik te Loo, Paulien Pinksterboer
Annemieke Harmens, Gerda Ponte,
Anneke Kempkes-Verweij, Astrid Mols

EINDREDACTIE

Petra Steffens, Petra tekst&taal
eindredacteur@haptonomischcontact.nl

ABONNEMENTEN

secretaris@haptonomischcontact.nl
HC verschijnt ieder kwartaal
Jaarabonnement 29,50 euro
Opzeggingen vóór 1 november

ADVERTENTIES | SPONSORING

hoofredacteur@haptonomischcontact.nl

SLUITINGSDATA KOPIJ

1 januari, uitgave maart
1 april, uitgave juni
1 juli, uitgave september
1 oktober, uitgave december

AANLEVEREN KOPIJ

redactie@haptonomischcontact.nl

Opmaak

Petra Steffens, Gerda Ponte

Omslag afbeelding

'De Haptonomische Ontmoeting'
schilderij van Armand Campi

Omslagontwerp

Nicky Duin, Ontwerpbureau Nikitis

Drukker:

Editoo B.V. te Arnhem

Het tijdschrift Haptonomisch Contact wil een vrij en open platform zijn voor heel 'Haptonomisch Nederland'.

Alle geplaatste artikelen blijven te allen tijde geheel onder verantwoordelijkheid van de betreffende auteur(s).

ZACHTE HANDEN

*Zachte handen landen op mijn rug -
thuishaven na lange vlucht*

*behoedzaam kom je me tegemoet
tot in het diepst van mijn gemoed*

*Zachte handen omhullen benen en voeten
ze zijn zo zacht, zo licht, zo mooi*

*Jij vormt mij, ik vorm jou -
samen zijn we vrij*

*Zachte handen laten mij voelen -
hoe goed en mooi het is van binnen*

*een zacht en ruimer ademen
laat hoofd en hart beminnen*

*Mijn hart breidt zich uit -
in de ruimte om me heen,*

*we zijn elkaar te gast - en
aangedaan verrast zijn we één*

*de druk - van buiten
en van binnen - weegt niet meer*

*Liggend in warm waterbed, rustig
ademend onder het hemelse gewelf,*

*voel ik mezelf - en wordt ik deel
van een groter geheel*

JAN HERMANS
UIT: HOOP OP HERSTEL

*Zachte handen dragen mij -
ze zorgen dat ik blijf*

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

www.editoo.nl

Indien onbestelbaar: Westdijk 28
1704 AK Heerhugowaard

HAPTONOMISCH
CONTACT

2016-2